

منظر شهری

در این شماره می خوانید:

**فضای شهری مطلوب؛
اصول و معیارهای آن در منظر شهری
پراکنده رویی شهری
محورهای دید شاخص**

یک ساختمان، معماری است اما دو ساختمان منظر شهری
زیرا به محض آنکه دو ساختمان کنار هم قرار گیرند
هنر منظر شهری نمایان می‌گردد.

کالن

پاسخ جدول فصلنامه تابستان: شهر انسان محور
برندگان: مصطفی عباسی - شهرداری مرکزی ساری
محمد علی باکویی - شهرداری جویبار

فصلنامه شهر پویا

شماره سوم - پاییز ۱۳۹۵

صاحب امتیاز: شهرداری ساری
مدیر مسئول: محمد محبوب سیف کتی
سردبیر: ضحی جعفری
زیر نظر شورای سردبیری
دبیر اجرایی: زهرا زلیکانی

همکاران فصلنامه:

سارا اسداله پور، آرش وحدت، علیرضا مهدوی،
فاطمه عاشوری، سید محمد موسوی،
ترنم رضایی
دبیر کمیته عکس: محمد رضایی
دبیر کمیته کارتون: شاهین هوشمند
روابط عمومی: رقیه محمدی
صفحه آرایی: سید روح اله شجاعی
ویراستار: مریم محمودی
با تشکر از: فاطمه رحمانی چراتی، مصطفی
عباسی قاسم خیلی، سید سینا منتظر و راهب
قربانی

ارتباط با ما

پست الکترونیک: shahrepooya@saricity.ir
آدرس پستی: مازندران، ساری، میدان شهید
قاسمی، ساختمان مرکزی شهرداری ساری،
اداره طرح و برنامه
تلفن و نمابر: ۰۱۱۳۳۵۱۶۱۴۸
روابط عمومی: ۰۱۱۳۳۵۱۶۱۵۱
سامانه پیامکی: ۳۰۰۷۱۳۷۳

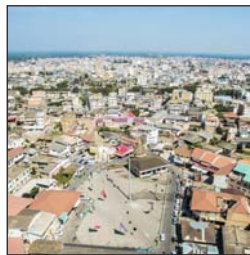
سرمقاله

[۴]

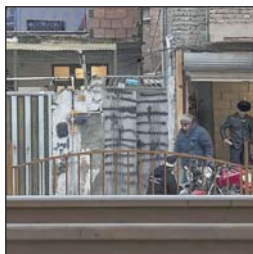
بررسی محورهای دید شاخص در منظر شهری ساری

منظر رنگی شهر / ۷

[۲]

منظر مطلوب شهر گامی در جهت توسعه پایدار

[۳۲]

پراکنده رویی شهری و سلامت عمومی

نقش نظارتی شهرداری ها
در تثبیت محیط زیست شهری سالم / ۳۶

[۱۰]

فضای شهری مطلوب؛ اصول و معیارهای آن در منظر شهری

کارآمدی ورودی
به عنوان بخشی از منظر شهری / ۱۶

[۴۴]

مسابقه طراحی کیسه پارچه ای

[۴۰]

نقاشی دیواری؛ رسانه هویت ساز شهری

کسب و پیشه در شهر / ۴۲

این فصلنامه پیشنهادات، انتقادات و آثار شما را در حوزه های عمران و شهرسازی، محیط زیست شهری، فرهنگی و اجتماعی، گردشگری، فناوری اطلاعات، مدیریت بحران و امنیت شهری می پذیرد.
(۱) هیئت تحریریه پس از داوری، پذیرش مطالب و آثار را اعلام خواهد نمود.
(۲) در آثار ارسال شده اصالت نوشتار رعایت شود و در صورت برداشت مطلب از منابع دیگر نام ذکر گردد.
(۳) شهر پویا در ویرایش و تلخیص مقالات آزاد است.
(۴) مطالب ارسالی بازگردانده نخواهند شد.
(۵) نام، درجه علمی، عکس صاحب اثر و شماره تماس همراه با اثر ارسال گردد.

عکس: منوچهر عبداله زاده

منظر شهری هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختار ی به مجموعه‌ی ساختمان‌ها، خیابان‌ها و عناصر موجود در آن‌ها و فضاهایی است که محیط شهری را می‌سازند. کالن

منظر مطلوب شهر گامی در جهت توسعه پایدار

ضحی جعفری
دانشجوی دکتری محیط زیست

چرا که محیط شهری به عنوان محل تمرکز جمعیت و انواع فعالیت‌های اقتصادی همواره در معرض حجم بالای طرح‌های شتابان، نامتناسب و ناپایدار توسعه و مشکلات ناشی از آن است که بر چهره شهر تاثیر می‌گذارد و آینده آن را مورد تهدید قرار می‌دهند.

بر اساس چنین نگرانی‌هایی، لزوم تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های مدیریت شهری بر اساس توسعه پایدار و همچنین عوامل موثر بر کیفیت زندگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی به شدت مورد توجه تصمیم‌گیران و مدیران شهری قرار گرفت. یکی از مهم ترین این عوامل، کیفیت طراحی منظر شهری است که در دهه‌های اخیر با هدف هدایت شهر در مسیر پایداری و پویایی، به عنوان یکی از دغدغه‌های مهم برای اندیشمندان و صاحب نظرانی چون کوین لینچ، ایلارد، کالن و جک نسر مورد توجه قرار گرفت و نظریه‌های فراوانی در این زمینه مطرح شد. این نظریه‌ها در پی توسعه شهرهای جدید و افزایش انتقادات بر مطلوبیت و کیفیت فضاهای آن‌ها به طور قابل توجهی گسترش یافت. بر اساس این دیدگاه‌ها، منظر شهر مفهومی گسترده و فرای یک کالبد است که متأثر از فعالیت‌ها و رویکردهای ساکنین شهر می‌باشد و در عین حال بر کیفیت زندگی شهری

جهان امروز، دنیایی فرامردن و فراصنعتی است که توسعه جزء لاینفک آن است. توسعه یعنی رشد و گسترش جنبه‌های مادی و معنوی زندگی اجتماعی و فرآیندی است که کیفیت زندگی جامعه در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را بهبود می‌بخشد و مردم را برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد. علی‌رغم ابعاد وسیع این مفهوم، در طی قرن‌های اخیر رشد یک جانبه و سریع برنامه‌های توسعه، معضلات متعددی را رقم زد، به طوری که نگاه جامعه جهانی را در زمینه توسعه دگرگون نمود. این تحول در نگرش‌ها سبب شد در دهه ۱۹۷۰ مفهوم «توسعه پایدار» به عنوان یکی از اصلی ترین دغدغه‌های مدیریتی مطرح گردد. توسعه پایدار بر سه محور کلان اجتماع، اقتصاد و محیط زیست استوار است تا بتواند راه حل‌هایی در مقابل الگوهای مخرب این سه حوزه و در جهت رفع مسائلی همچون نابودی منابع طبیعی و تخریب سامانه‌های زیستی ارائه دهد، به گونه‌ای که منابع، بدون آسیب رساندن به چرخه طبیعت، زیبایی و کلیت محیط زیست استفاده و برای نسل‌های آینده حفظ شود. اهمیت این مسئله موجب شد اجرای الگوهای توسعه پایدار در جوامع جایگاه خاصی را به خود اختصاص دهد. این مهم به طور ویژه در محیط شهری مورد توجه قرار گرفت،

می‌تواند کارایی خود را حفظ نماید.

بنابر آنچه بیان شد، با رشد سریع جمعیت جهان و تمرکز آن در شهرها، مفهوم توسعه پایدار شهری به عنوان مولفه اساسی تاثیرگذار بر چشم انداز بلندمدت منظر شهری مطرح گردید. شهر پایدار و منظر شهری پایدار، یک سیستم کلی است که همه اجزای آن از قبیل افراد، کالبد شهر، فضا، قوانین، محیط ها و نهادهای گوناگون در تعامل با یکدیگر باشند و با پیرامون خود انعطاف پذیر و پایدار باقی بمانند. همچنین، این نکته بسیار حائز اهمیت است که نیل به شهر پایدار و سیمای آن لزوماً از ساختاری واحد و همگانی تبعیت نمی کند، بلکه شهرهای مختلف با ساختارها و پیشینه گوناگون فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در عین اینکه مشمول بسیاری از قوانین کلی حاکم بر پایداری سیستم ها می شوند، شرایط ویژه ای نیز دارند. در واقع زمینه ها و ساختارهای رسیدن به پایداری شهری و منظر شهری را هرگز نمی توان بسان یک کالای وارداتی از کشوری یا شهری دیگر وارد نمود، چرا که زمینه های رشد و توسعه در هر سیستم شهری از ویژگی های ساختاری، کالبدی، فرهنگی و اجتماعی منحصر به فرد خود آن سیستم برخوردار است و تنها از طریق کشف سازوکارهای این ساختارها می توان راهی برای ساخت شهر پایدار و منظر شهری پایدار گشود. در این راستا، از سویی توجه به محیط با نگاه به ویژگی های خاص اقلیمی از حیث تناسب مصالح و اصول در طراحی و از سوی دیگر حفظ و نگهداری محیط زیست و منابع برای نسل های آینده از زاویه نگاه (توسعه پایدار) در ایجاد منظر شهری، می تواند از تاثیرگذارترین برنامه های مدیران شهری باشد. در نهایت، می توان گفت چهره هر شهر به عنوان یکی از تاثیرگذارترین مولفه ها در ایجاد تصویر ذهنی ما از آن شهر، انعکاس دهنده افکار، اندیشه ها و طراحی های ساکنین آن و همچنین معرف فرهنگ، نگاه، ارزش ها و نگرش مردم آن شهر نسبت به مسائل مختلفی همچون محیط زیست و حقوق اجتماعی است و کیفیت آن می تواند نمودی از کیفیت و سلامت رشد آن شهر در محورهای اساسی توسعه باشد. لذا شایسته است برای دستیابی به تعاریف دقیق تری از توسعه پایدار شهری و منظر شهری پایدار، بسترهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی آن نیز مورد تحقیق و مطالعه عمیق قرار گیرد تا از این طریق بتوان تعریفی بومی از شهر پایدار ارائه داد.

تاثیر می گذارد و به عنوان یکی از اساسی ترین محورها در مسیر دستیابی به اهداف توسعه پایدار نقش مهمی ایفا می کند.

مفهوم منظر، ابعاد مهمی از توسعه پایدار یک شهر را در خود جای می دهد، به طوری که برقراری و یا عدم برقراری توازن در رشد محورهای چندگانه توسعه شهر تا حد زیادی در چهره یک شهر نمایان می شود. می توان گفت بحران در منظر شهری نشان دهنده بحران در طراحی شهری و بحران در طراحی شهری نشان دهنده بحران در فرآیندهای شهری است. به نوعی طراحی منظر یک شهر به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیستی آن که محورهای اساسی پایداری آن را تشکیل می دهد، ارتباطی دو سویه دارد؛ ارتباطی که در بسیاری از مطالعات انجام شده در این زمینه به آن پرداخته شده است. بر اساس این مطالعات از بعد اجتماعی، چگونگی طراحی کالبد شهر بر سطح روابط همسایگی، جذابیت مکان، رضایت ساکنان، میزان افتخار از زندگی در یک منطقه و به تبع آن احساس تعلق و هویت مکان ساکنان تاثیر می گذارد. در نهایت فرهنگ مردم آن شهر که به عنوان یک نظام خاص روابط اجتماعی، محصول طبیعت یا همان بافت شهری معین است را شکل می دهد و در نقطه مقابل، الگوهای فرهنگی و اجتماعی مختلف به طور مستقیم بر شکل گیری چهره شهر تاثیر می گذارند. جین جیکوبز در سال ۱۹۶۱ میلادی با انتشار کتاب کلاسیک خود تحت عنوان «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا»، به عنوان یک جامعه شناس، به تحلیل و اظهار نظر در مورد تاثیر خصوصیات کالبدی محیط شهری، به ویژه خیابان ها، در تسهیل و یا ممانعت از مراودات اجتماعی و سرزندگی و امنیت شهری می پردازد. از بعد اقتصادی نیز سیمای یک شهر به عنوان یک اثر هنری یا یک گالری بزرگ نقاشی، می تواند با تقویت تجربه زیباشناختی شهروندان، غرور مدنی آن ها را اعتلا بخشد و از این طریق با ایجاد تصویر ذهنی مطلوب در سطح ملی و بین المللی، توان رقابتی شهر را برای جذب سرمایه ارتقا دهد. چنان که بسیاری از شهرهای دنیا، استراتژی طراحی شهری خود را با این دیدگاه و با هدف جذب گردشگران و سرمایه گذاران تدوین می نمایند. کیفیت منظر شهری در ایجاد ارزش افزوده برای پروژه های عمرانی و املاک و ایجاد رونق اقتصادی نقش مهمی دارد و در عین حال ظرفیتی بالقوه است که خود در گرو الگوهای صحیح توسعه شهری،

عکس: اسماعیل پیمانی

برگزیده فراخوان عکاسی منظر شهری / تابستان ۱۳۹۵

خیابان جمهوری / عکس: شهریانو پایدار

بررسی محورهای دید شاخص در منظر شهری ساری

علیرضا مهدوی
کارشناس ارشد معماری

آرش وحدت
کارشناس ارشد معماری

دید و منظر شهری و به واسطه آن ارتقا کیفیت مولفه بصری زیباشناختی محیط در فضاها و عرصه های عمومی شهری دارد، در واقع طراحی آگاهانه محورهای دید به سمت نشانه های شهری و ارزش های بصری، از طریق کمک به انسجام تصویر ذهنی و نقشه شناختی شهروندان از شهر، بر ارتقا حس جهت یابی شهروندان تاثیر مستقیم دارد.

● میدان ساعت نشانه ای برای محور دید در منظر شهری ساری

یکی از عرصه ها و فضاها عمومی شاخص شهر ساری میدان ساعت است. برج ساعت به عنوان مهم ترین نشانه شهری ساری (قلب ساری) می باشد به گونه ای که عمده مراسم های ملی و مذهبی در این میدان و مسیر های اصلی متصل به آن برگزار می گردد. این میدان به علت قرار گیری در مرکز شهر و اتصال با چهار خیابان اصلی (خیابان جمهوری، ۱۸ادی، انقلاب و مدرس) مبنایی برای جهت یابی و آدرس دهی شهروندان است. با قرار گیری درختان بلند در دو طرف این خیابان ها، یک کریدور بصری به سمت برج ساعت ایجاد شده که بر محوریت این نشانه تاکید دارد. با این حال، جداره این فضای ارزشمند شهری (میدان ساعت و خیابان های اصلی) به عنوان قلب

امروزه یکی از مهم ترین مسائلی که نظر معماران، برنامه ریزان و طراحان شهری را به خود جلب نموده، مساله لزوم ارتقا کیفیت دید و منظر شهری در چهارچوب مولفه بصری - زیبایی شناختی کیفیت محیط است. امری که به نظر می رسد نه به تنهایی بلکه در کنار ارتقا دیگر مولفه های کیفیت محیط چون مولفه های عملکردی - فعالیتی، معنایی - ادراکی و زیست محیطی می تواند زمینه ارتقا کیفیت محیط در فضاها و عرصه های عمومی شهرهای امروزی را فراهم آورد. به نظر می رسد فقدان هویت ملموس، نابسامانی و اغتشاش بصری، عدم امنیت روانی و سردرگمی افراد در عرصه های ساختمانی، فقدان شکل سازماندهی شده در فرم و منظر جداره های شهری، مشکل خوانایی، راهیابی، گم گشتگی و ابهام در جهت یابی، عدم ارزیابی مثبت مردم از فضاها شهری و کاهش حس تعلق به محیط های شهری، از لزوم کیفیت ارتقا دید و منظر شهری در چهارچوب مولفه بصری - زیباشناختی محیط حکایت می کند.

در این زمینه نظریه پردازان بر این باورند که شناخت، ساماندهی و طراحی آگاهانه محورهای دید به عنوان گونه ای از چشم انداز های شهری، به سمت نشانه های شاخص و ارزش های بصری شهری، نقشی مهم در ارتقا کیفیت

ارتفاع برجسته شود. به عبارت دیگر، کف سازی و توپوگرافی زمین در محدوده محور دید باید با کیفیت های بصری موجود ارتباط مستقیم داشته باشد و بر ارتقا آنها تاکید کند.

۲- ارتفاع بدنه ها باید به گونه ای باشد که بر حضور و وجود یک مکان خاص (عنصر نشانه ای پایانی)، تاکید کند و موجب تضعیف آن نشود. در واقع توجه به میزان و درجه محصوریت فضا و تاثیر آن بر رفتار ناظر، نقش به سزایی در ایجاد یک محور دید تاثیر گذار دارد.

۳- در محور دید باید تا حد امکان بر عناصر اکولوژیک هویتمند مانند درختان تاکید گردد.

۴- محور دید باید مانند یک موسیقی هماهنگ و هارمونیک باشد و از طریق به وجود آوردن نظامی از دیدهای متوالی با ارزش های بصری متفاوت، تجارب بصری متنوعی برای ناظر ایجاد و ذهن وی را برای رویت و ادراک عنصر پایانی آماده کند. در نتیجه، کیفیت بصری مطلوب مانند تداوم، زیبایی، وحدت، نظم، هماهنگی و هویت مندی فضا و حتی خاطره انگیزی را در ذهن ناظر ایجاد می نماید.

۵- تنوع فعالیت در بدنه و یا ارزش بالای عملکردی عنصر پایانی سبب حضور پذیری در فضای محور دید، بروز رفتار های مختلف از سوی ناظرین و برقراری تعاملات اجتماعی می شود. در حقیقت، محور دید به عنوان یک عرصه عمومی پویا و واجد مکان-رفتارهای گوناگون، توان پاسخگویی به نیازهای رفتاری استفاده کنندگان از فضا را داراست.

۶- بنای با ارزش عملکردی و بصری به انضمام محور دید منتهی به آن باید برای ناظر فضا تعلق خاطر ایجاد نموده و موجبات رونق و ارتقای ارزش مکان و تقویت حضور پذیری را فراهم آورد.

آنچه منظر شهری را شکل می دهد، دسته ای از دید های پی در پی است. طراح شهری موظف است عناصر شهری، چه کالبدی و چه عملکردی و معنایی را ماهرانه دستکاری نماید و دسته ای از دیدها و سکانس های متباین را به گونه ای هماهنگ، اندیشیده شده و به دنبال هم در معرض دید ناظر قرار دهد. تباین بین سکانس ها می تواند به وسیله عناصر کالبدی محیط و کارکردهای بصری و عملکردی آن ها و یا تغییر رفتارها و فعالیت های انسان در فضا صورت گیرد.

شهر و شاه رگ های آن از اغتشاشات گسترده بصری رنج می برد. اغتشاشاتی که محور دید شاخص موجود در این میدان را تحت تاثیر قرار داده و از اهمیت نقش آن در سازماندهی بصری و هویت بخشی کالبدی به شهر ساری کاسته است. برخی از این اغتشاشات بارز بصری به اختصار بیان می گردد:

• خیابان جمهوری

- به طور کلی، خیابان ها از بدنه و نمای هماهنگ طراحی شده بی بهره اند. عدم هماهنگی جداره ساختمان های دو طبقه در یک نما مشاهده می شود که طبقه هم کف، واحدهای تجاری جدید و طبقات بالا ساختمان های قدیمی هستند که به حال خود رها شده اند.

- جداره های قدیمی با ارزش تاریخی در کنار ساختمان های نو ساز تحقیر می شوند و عدم هماهنگی نماها به گونه ای است که هیچ یک از اجزا نما ارتباط بصری مطلوبی با یکدیگر برقرار نمی کنند.

• خیابان انقلاب

- فضای میدان در حال حاضر فاقد هرگونه چارچوب و معیار خاصی برای ایجاد نظم و ریتمی قابل قبول برای معماری ساختمان های احاطه کننده میدان است. اغتشاش بصری میدان به علت عدم وجود تناسب بین جداره ساختمان ها و تابلوها به گونه ای است که ورودی ساختمان ها مخفی شده اند.

در تمام شهرها، مکان یا عنصر شاخصی وجود دارد که می توان با شناخت، تحلیل و طراحی آگاهانه محورهای دید منتهی به آن، موجبات ارتقا کیفیت بصری - کالبدی عرصه های عمومی شهری را فراهم آورد. به واقع، طراحی آگاهانه محورهای دید به سمت نشانه های شهری و ارزش های بصری، از طریق کمک به انسجام تصویر ذهنی و نقشه شناختی شهروندان از شهر، بر ارتقا حس جهت یابی شهروندان تاثیر مستقیم دارد. در ادامه معیارها و اصولی بیان می شود که به طراحی هدفمند محورهای دید کمک می کند:

۱- قابلیت های بصری و طبیعی بالقوه محور و بنای با ارزش باید از طریق توجه به کف سازی، توپوگرافی و اختلاف سطح زمین مانند قرار گرفتن در

طراح شهری موظف است عناصر شهری، چه کالبدی و چه عملکردی و معنایی را ماهرانه دستکاری نماید و دسته ای از دیدها و سکانس های متباین را به گونه ای هماهنگ، اندیشیده شده و به دنبال هم در معرض دید ناظر قرار دهد.

خیابان انقلاب

خیابان جمهوری

عکس: امیر ارسلان امیری

معرفی چند محور دید معروف

■ محور دید میدان سن پیترو

میدان و صحن کلیسای سن پیترو که در واتیکان قرار گرفته، در قرن ۱۷ و با هدف ایجاد تمرکز بصری و هدایت دید زائرین به سوی این کلیسا احداث شدند. در مسیر حرکت به سمت این میدان سه بخشی، دیدهای پی در پی با ارزش های بصری متفاوت به چشم می آیند که در نوع خود جالب توجه است. استفاده آگاهانه از شیب زمین به منظور تاکید بصری بر کلیسای جامع سن پیترو در پهنه این محور دید، منحصر به فرد است زیرا به نحوی انجام شده که انسان را به سوی نقطه عطف و قلب کلیسا هدایت می کند. وجود فعالیت های جاذب جمعیت در عنصر پایانی (کلیسا) و برگزاری مراسم منظم و ادواری مذهبی در پهنه این محور دید بر اهمیت آن افزوده است.

■ محور دید خیابان پیروزی بخارست

محور دید خیابان پیروزی سوسیالیزم در بخارست رومانی، در قرن ۲۰ و در پی تلاش دولت کمونیستی رومانی در بازسازی شهر زلزله زده بخارست به شیوه ای مدرن شکل گرفت. در واقع نمایش قدرت سیاسی از طریق تاکید کالبدی - بصری بر کاخ عظیم «خانه مردم» (قصر پارلمان) را می توان اساس شکل گیری این محور دید طولانی دانست. معمار اصلی این مجموعه بر این اعتقاد بوده است که ساختن بولوارهای تشریفاتی تنها راه ایجاد یک شهر زیباست. تدوین قوانین و مقررات ساختمانی خاص برای ساخت بدنه های بولوار پیروزی بخارست (بولوار یونیری) در تاثیر گذاری بصری این محور دید نقش ویژه ای داشته است. استفاده از ستون های یادمانی، طاق ها، فواره ها و مجسمه در ایجاد غنای بصری در این محور دید جالب توجه است.

■ محور دید خیابان شانزه لیزه

خیابان شانزه لیزه در قرن ۱۸ و با هدف ساماندهی ساختار کالبدی - بصری شهر پاریس احداث شد. قرار گرفتن یادمان کشته های جنگ (طاق نصرت) و همچنین ساختمان وزارت دفاع به عنوان المان های پایانی، این محور دید سبز را به یک محور دید شاخص تبدیل کرد. عرض کم پهنه خیابان و ردیف درختان در دو طرفه بدنه آن به گونه ای است که دید، خود به خود، به یادمان انتهایی معطوف می شود. عدم قرار گیری تیرهای چراغ برق در وسط خیابان و انتقال آن به کناره، بر شدت پرسپکتیو به سوی عنصر یادمانی می افزاید. برگزاری مراسم ملی، وجود دروازه های بصری و وجود نظم ارتقاعی در بدنه از مشخصات پهنه این محور دید است. در واقع این خیابان با قرار گیری در ساخت اصلی شهر پاریس، وظیفه سازماندهی بصری - کالبدی این شهر را بر عهده دارد.

در نهایت، با توجه به ویژگی ها و ارزش محورهای دید راهبردی می توان گفت در صورت احیای نمای جداره های خیابان های منتهی به میدان ساعت ساری، این میدان قابلیت تبدیل به محور دیدی با کیفیت بصری و زیباشناختی ویژه ای را دارد. این امر نه تنها باعث ایجاد منظر شهری منحصر به فردی خواهد شد بلکه از جاذبه های ویژه شهری در جذب گردشگر نیز خواهد بود.

منابع:

- بحرینی، سید حسین، ۱۳۷۷، «فرآیند طراحی شهری»، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول
- پاکزاد، جهان شاه، ۱۳۸۵، «مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری»، وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ اول
- گلکار، کوروش؛ ۱۳۸۵؛ «مفهوم منظر شهری»، نشریه آبادی، شماره ۵۳
- لینچ، کوین، ۱۳۸۱؛ «سیمای شهر» ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم
- پورجعفر، محمدرضا و دیگران؛ ۱۳۸۵، «مبانی طراحی محورهای شاخص شهری»، نشریه آبادی، شماره ۵۳

عکس: سیده فاطمه شاکری

منظر رنگی شهر

نیوشا چمنی

کارشناس ارشد طراحی شهری

این دامنه‌ها، گنجینه‌ای از باورهای مذهبی، فرهنگی و اجتماعی را برای ما آشکار می‌سازد. وحدت رنگ در بافت‌های شهری، سبب می‌شود که همه مردم جامعه در هر طبقه اجتماعی و وضعیت اقتصادی که باشند در یک محیط نسبتاً هم‌رنگ و هماهنگ زندگی کنند و طبقات پایین جامعه، حداقل در زندگی اجتماعی و بیرونی دچار سرافکنندگی نشوند.

ممکن است بسیاری از مدیران و طراحان شهری در صدد اصلاح وضعیت نابسامان رنگی شهر خود بوده‌اند اما مسئله این است که تاکنون چگونه با مساله رنگ در شهر برخورد شده است. توجه به زمینه، شرایط آب و هوایی و اقلیم، مصالح بومی، فرهنگ و نوع فضاها در تصمیم‌گیری برای هدایت کاربرد رنگ در شهر موثر است. در این راستا، بررسی سابقه رنگی شهر (پالت رنگی آن) به ما کمک می‌کند تا بتوانیم آن را حفظ کنیم و یا برای هر شهر، پالت رنگی خاصی تعریف کنیم که عناصر تشکیل دهنده آن، انواع رنگ‌هایی باشند که در ترکیب با هم، چهره رنگی فضای شهری را تعریف می‌کنند. یافتن پالت‌های ویژه رنگی شهرها، که مشخصه هویتی مخصوص آنان به شمار رود، می‌تواند در متمایز کردن شهرها از یکدیگر و شخصیت بخشیدن به آن‌ها تاثیر بسزایی داشته باشد. یکی از این شهرهای متمایز، اسلو پایتخت نروژ است که از رنگین‌ترین پایتخت‌های اروپایی به شمار می‌رود. تهیه و به کارگیری پالت رنگی در اسلو موجب شده این شهر منظر زیبایی را به شهروندان خود عرضه کند و بسیاری از گردشگران را به خود جلب نماید. در سال ۱۹۹۰ میلادی، تام پورتر و همکارانش (متشکل از متخصصان مختلف شامل معماران، طراحان شهر، هنرمندان، صنعتگران و مهندسان) به دعوت مدرسه معماری اسلو تهیه پالت رنگی را برای این شهر آغاز کردند. هدف کار تهیه نقشه‌ی رنگی شهر و در دسترس عموم قرار دادن آن عنوان شد تا طراحان محیطی و صاحبان

منظر شهری، به عنوان نتیجه‌ای از تاثیر متقابل عوامل شکل دهنده شهر و جامعه شهری در زمینه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... به عنوان جلوه‌ای از شهر است که باید در برابر شهروندان مورد توجه قرار گیرد. رنگ در شهر می‌تواند به بیان هویت شهر و ویژگی‌های فرهنگی آن بپردازد و باعث ایجاد سرزندگی و تفاوت در تجربه شهروندان از فضاهای شهری گردد. منظر رنگی شهر از ترکیب رنگی نمای ساختمان‌ها، رنگ خودروها، مبلمان شهری، پوشش شهروندان، فضای سبز، دیوار نگاره‌ها و موارد دیگر شکل یافته است. نظریه جغرافیای رنگ، منظر رنگی شهرها را وابسته به جغرافیای طبیعی و انسانی آنها دانسته و آن را بیانی از شخصیت و هویت تاریخی شهر می‌داند. امروزه ساخت و سازهای جدید، بدون در نظر داشتن مناسبات بصری و هویت تاریخی، اغلب شهرها را به انبوهی از سیمان و آهن و به رنگ خاکستری تبدیل کرده است. از دیگر سو، در اکثر شهرهای ما برای مقابله با این رویداد و در جهت زیباسازی شهری، نقاشی دیواری به عنوان هنر عمومی مورد توجه مسئولین قرار گرفته است. به گونه‌ای که در اغلب جداره‌های شهر، شاهد آثار هنرمندان می‌باشیم. مشاهده این نقاشی‌های دیواری سوالاتی را به ذهن متبادر می‌کند از جمله آن که آیا طرح‌های اجرا شده متناسب با کاربری جداره ساختمان مورد نظر، هویت محیط و مخاطب (عموم مردم) انتخاب شده‌اند؟ هنرمندان چه معیارهایی را برای انتخاب بستر طراحی و موضوع طرح در نظر داشته‌اند؟ آیا این آثار هنرمندانه مورد توجه و استقبال مخاطبین واقع شده یا تنها موجب ازدحام بصری در شهرهایمان شده‌اند؟

مسئله، مفهوم رنگ و نحوه کاربرد آن در همه تمدن‌های بشری یکی نیست. معنای رنگ و اثر روحی-روانی آن حتی در یک جامعه، تابع زمان و مکان است و ممکن است مفهوم آن از زمانی به زمان دیگر تغییر کند. شناخت

مکان» اعلام شد. این پروژه در سال بعد جایزه‌ی طراحی «گردهمایی معماری» را به خود اختصاص داد و مدارک پروژه برای نمایش به موزه ملی منتقل شد. نکته‌ی جالب اینکه در اسلو که بیش از نیمی از سال پوشیده از برف است، استفاده از رنگ‌مایه‌های تند برای مقابله با تاثیر بی‌رنگ‌کننده‌ی برف اهمیت زیادی دارد. پس از سال ۱۹۲۹ و تعیین ضوابط رنگی، اسلو به یکی از رنگین‌ترین پایتخت‌های اروپای شمالی تبدیل شده بود.

ارائه پیشنهادات و راهکارها در کشور

با توجه به این که کشور ما ایران دارای ۴ اقلیم متفاوت است که هر کدام جذابیت‌ها و ویژگی‌های منحصر بفردی دارند، مطمئناً نیازمند تفکیک رنگی اصولی است. ضمن این که در نظر داشتن پالت رنگی تاریخی برای ایران، بواسطه سابقه کهن زیستی و معماری در خور تامل و باارزش آن، با اهمیت و تاثیرگذار است. شاید بتوان با توجه به تنوع شرایط زیستی و جذابیت‌های طبیعی در ایران، هر شهر را به یک یا چند رنگ نام‌گذاری کرد. البته سلیقه و خواستگاه معماری امروز را نیز نباید از نظر دور داشت و باید با علم فرق بین کهنه و کهن، دست به اقدامی موثر زد. برای دستیابی به چارچوبی جهت انجام مداخلات در زمینه منظر رنگی در شهرهای کشور، باید گام‌های زیر را برداشت که البته اهمیت هریک از این گام‌ها بسته به شرایط خاص هر شهر متفاوت است.

۱. بررسی و مطالعات همه جانبه از جمله مطالعه ساختمان‌های تاریخی و موجود واجد ارزش بصری، مطالعه معماری شهری و بررسی سیر تاریخی شکل‌گیری شهر و تغییرات رنگی در آن، مطالعه رنگ منظر طبیعی و ارتباط آن با رنگ منظر مصنوعی و همچنین بررسی تاثیر آب و هوا و اقلیم بر رنگ شهر
۲. شناخت ابزارها و بررسی تکنیک‌های انجام شده در شرایط مشابه و میزان تعمیم‌پذیری و ارزیابی میزان موفقیت آن‌ها
۳. حساس کردن مردم نسبت به محیط خود و جذب مشارکت آنان برای افزایش موفقیت و پیشبرد طرح‌ها
۴. معرفی پالت رنگی در دو مقیاس میکرو (طرح منظر کلی شهر) و میکرو (در اجزا) و هماهنگ با هم

منابع:

- ۱- بهزادفر، م. قره‌گزیلی بیگی، ن. کنش راز آمیز رنگ در سکانس بندی‌های منظر شهری، مجموعه مقالات همایش ملی منظر شهری، جلد ۳، سازمان زیباسازی شهر تهران، ۱۳۸۹.
- ۲- میر خلف‌زاده، م. رنگ و سمبولیسم در معماری خشتی، آذرماه، پیش چاپ مقالات نهمین کنفرانس بین‌المللی مطالعه و حفاظت و معماری خشتی، یزد، ۱۳۸۲.
- ۳- نوایی، ح. رنگ شهر: نقش رنگ در مفاهیم اجتماعی امروز، ماهنامه منظر، شهریور، شماره ۱۰، ۱۳۸۹.
- ۴- حسینیون، رنگ در شهر از دیدگاه طراحی شهری، ماهنامه نما، فروردین و اردیبهشت، شماره ۱۸۰-۱۷۹.
- ۵- صباغ الوانی، ع. رنگ در منظر شهری: رنگ، فرهنگ و شهر، جلد پنجم طرح جامع رنگی شهر تهران، سازمان زیباسازی شهر تهران، مجری طرح: دانشگاه امیرکبیر تهران، ۱۳۹۰.

صنایع بتوانند از آن استفاده کنند و آن را برای بهبود پالت رنگی محیط به‌کار گیرند. پورتر بیان می‌کند اسلو به چشم گردشگران، پایتختی مملو از الگوهای ظریف و هیجان‌آور بوده است.

روشی که پورتر در اسلو به کار گرفت، از ایده ژان فیلیپ لانکو در سال ۱۹۷۰ گرفته شده است. مرحله اولیه کار لانکو با گردآوری نمونه‌های رنگی و کشیدن دستی رنگ‌های انطباق داده شده با رنگ‌های یک منطقه منتخب آغاز می‌شود. از این مرحله با عنوان بدست آوردن «چهره‌های رنگی» یک شهر یاد کرده‌اند. تکه‌هایی از نقاشی، مواد ساختمان‌ها، زمین، سنگ، گیاهان و حتی علف‌های خودرو به صورت روشمند گردآوری شدند. چهره‌های رنگی شناسایی شده در این مرحله سنتی، مدرن، صنعتی و در حال گذار بوده‌اند. در مرحله دوم کل نمونه‌های جمع‌شده به صورت گروه‌هایی در کارگاه در کنار هم قرار گرفتند. سپس این رنگ‌های طبیعی به ورقه‌های رنگ نقاشی ترجمه شدند و همه نمونه‌ها طبقه‌بندی و گروه‌بندی مجدد شدند تا بتوانند «نقشه‌های رنگی» اولیه را شکل بدهند. مرحله آخر عبارت بود از اختصاص واژگان مناسب برای نامیدن و توصیف کردن هر رنگ، تا بتوان رنگ هر منطقه را دقیقاً مشخص کرد. هر نقشه رنگی دربردارنده دو سیستم فام است: یک سیستم اولیه که پیشنهاد دهنده مجموعه‌ای از رنگ‌های هماهنگ است و برای سطوح معماری بزرگ بکار می‌رود و یک سیستم ثانویه و گسترده که گلچینی از منابع گسترده معماری و طبیعی است و بنا است که در سطوح ثانویه معماری بکار رود.

در بررسی شهر اسلو، ۵ ناحیه متفاوت شهری تشخیص داده شد: ناحیه مسکونی، صنعتی، تاریخی، تجاری و مرکز فرهنگی. یک خیابان یا یک ساختمان به عنوان نماینده ناحیه انتخاب شد و هر یک از این نمونه‌ها مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. جزئیات از جمله سقف‌ها و شیروانی‌ها، گیاهان، مبلمان شهری و پوشش‌های وسایل نقلیه عمومی ثبت شد و در پانل‌ها قرار گرفت. هر پانل طوری طراحی شده بود که فرایند جمع‌آوری تکه‌ها را از ابتدا تا شکل‌گیری پانل نشان دهد.

دو پانل دیگر نیز، یکی برای رنگ‌های تاریخی اسلو و دیگری برای طرح رنگی اجرا شده از سال ۱۹۲۹، تهیه شد. در مرحله بعد با اعلام عمومی پروژه مذکور در تلویزیون و مطبوعات، امکان اطلاع و مشارکت عموم درباره این امر فراهم آمد و به پایان رسید. هدف اصلی این کار «استفاده از رنگ برای حس

عکس: امیر طهمینان

عکس: سمانه شیرازی

فضای شهری مطلوب؛

رستم علی پاکدامن کلتی
دانشجوی دکتری شهرسازی

[اصول و معیارهای آن در منظر شهری]

انسان با روابط اجتماعی به فضا شکل، عملکرد و اهمیت اجتماعی می‌دهد. او انواع فضاها را به سه دسته تقسیم بندی می‌کند: فضای عمومی، فضای نیمه عمومی یا نیمه خصوصی و فضای خصوصی.

«رابرت کریر»^۲ فضای شهری را به دو دسته زیر تقسیم می‌کند:

۱) **نرم فضا:** فضایی طبیعی در داخل یا خارج از شهر است که شامل باغ‌ها، پارک‌ها و فضاهای سبز می‌شود. این فضا از تراکم شکل شهر می‌کاهد، عملکردی تفریحی دارد و می‌تواند بدون شکل، لبه مشخص، حصار و محدوده معین باشد.

۲) **سخت فضا:** فضایی که از اطراف با بدنه‌های معماری شده محصور است. این فضا قابل اندازه‌گیری و ادراک می‌باشد و فعالیت‌های انسانی در آن جاری است.

بنابراین، فضای شهری را می‌توان ساختاری سازمان یافته، آراسته و واجد نظم و به صورت کالبدی برای فعالیت‌های انسانی تعریف کرد که دارای سه ویژگی بارز است: کیفیت محصور بودن فضا، کیفیت زیبایی شناختی عناصر تشکیل دهنده و فعالیت خاص شهری که در آن واقع می‌شود. دو نوع اصلی فضای شهری «میدان» و «خیابان» است. عناصر تشکیل دهنده فضای شهری در نمودار شماره یک خلاصه شده است:

فضای شهری مناسب و شناخت اصول و معیارهای طراحی فضای شهری از ضروریات زندگی انسان معاصر است. بعد از جنگ جهانی دوم، کتب و مقالات متعددی توسط اندیشمندان ایران و جهان در خصوص تعریف فضای شهری، ریشه‌های تاریخی فضای شهری مطلوب و اصول و معیارهای کیفی فضاهای شهری نگاشته شده است. متن حاضر با بهره‌گیری از عصاره نظریه‌های مختلف، سعی نموده است تا اصول و معیارهایی که منطبق با شهرهای ما باشد را استخراج نماید و مبنایی برای آشنایی با این موضوع برای دست اندر کاران تهیه تا اجرای طرح‌های توسعه فراهم کند.

فضای شهری: دو عنصر تشکیل دهنده شکل شهر توده و فضا هستند. ساختمان‌ها به مثابه توده و فواصل خالی میان آن‌ها به مثابه فضا است. فضا مجموعه‌ای کالبدی برای تعاملات اجتماعی است و روابط اجتماعی و فرهنگی میان افراد را در بر می‌گیرد. این روابط مدت زمان خاصی دارد؛ بنابراین زندگی اجتماعی در فضا و زمان واقع شده و به وسیله آن‌ها مشروط می‌شود. «امس راپپورت»^۱ فضای شهری را مجموعه‌ای از روابط میان مردم - مردم، اشیا - مردم و اشیا - اشیا می‌داند و معتقد است فضا، محصول ترکیبی اتفاقی نیست بلکه دارای نظم و الگوی ساختاری خاص هر فرهنگ است.

۱- Amos Rapoport، معمار و طراح شهری

۲- Robert Carrier، معمار

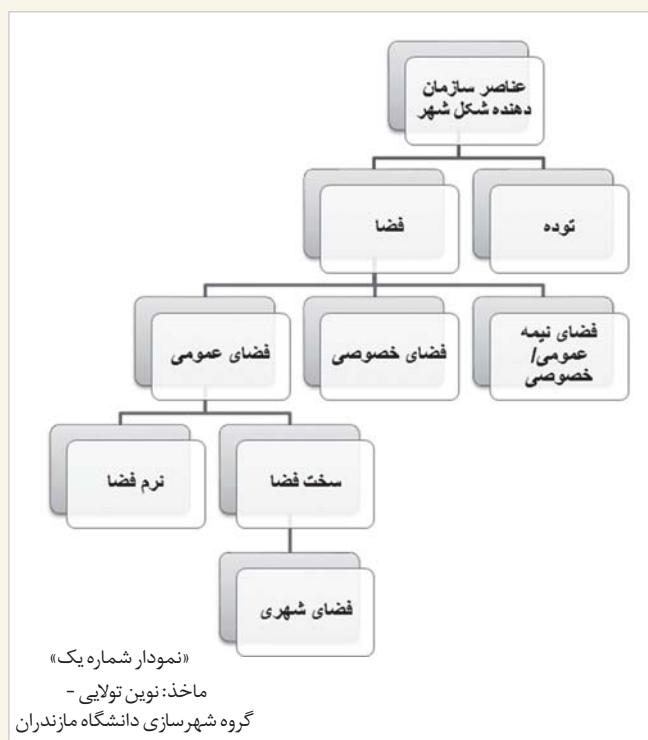
عکس: حسین حدادی

در طراحی شهر، یگانگی ساکنان آن با طبیعت یکی از عواملی است که باید همواره مورد توجه قرار گیرد. به علاوه، بافت و ریتم اشیا باید با اقلیم منطقه و رفتار استفاده کنندگان از فضا در تناسب باشد. چنین ویژگی هایی به همراه محصوریت، مقیاس انسانی و تنوع از مولفه های هستند که در بافت قدیم به چشم می آیند.

پژوهشگران این عرصه معتقد هستند از طریق شناسایی و انجام اصلاحات بر روی عوامل فضایی و کالبدی می توان شرایط جرم خیزی محل ها و موقعیت های جرم خیز را کاهش داد. در نهایت هر فضای شهری بایستی اصول و مبنای درستی داشته باشد. به طور کلی، اصول لازم برای طراحی فضاهای شهری از دید اندیشمندان مختلف به شرح زیر است:

محصور بودن فضا

معیار اندازه گیری تعیین محصور بودن فضاها محاسبه نسبت بین کف و ارتفاع گذر یا خیابان می باشد. نسبت یک به یک به معنی محصورشدگی کامل و نسبت نیم به یک به معنی نیمه محصور و نسبت دو به یک به معنی محصورشدگی بیش از حد می باشد. به عبارت دیگر در این مرحله می توان گفت اغتشاش بصری، نور نامناسب در محورها و فشارهای روانی سکونت در چنین محیطی در یک دوره زمانی خاص بوجود می آید. بنابر این مطلوبیت بصری سیما و منظر شهری چنین فضایی بدلیل عدم رعایت معیارهای اولیه زیبایی شناختی مفهوم نخواهد داشت.

نقش فضاهای شهری در شهر

به طور کلی فضای شهری نقش چند وجهی و همه جانبه دارد. مهم ترین نقش های آن به اجمال به شرح زیر می باشد:

۱- نقش سلامتی و آسایش اقلیمی که شامل موارد زیر می باشد:

- کاهش فشردگی شهر و تهویه هوا
- استفاده از نور و فضای سبز
- هدایت باد از میان فضاهای شهری
- رفع آلودگی هوا و کاهش اثرات زیانبار آن
- حفاظت از مردم در برابر اثرات ناخواسته خورشید، باد، باران

۲- همگرایی با عوامل طبیعی که شامل موارد زیر می باشد:

- امکان استفاده از منظر طبیعی مثل تپه ها، کوه ها، رودخانه ها و شیب

زمین

- غوطه ور شدن در طبیعت و تجربه یگانگی با طبیعت
- تقویت نقش عوامل طبیعی در شکل گیری فضاهای شهری

۳- آفرینش زیبایی که شامل موارد زیر می باشد:

- محصور بودن فضا، تداوم و استمرار ریتم دار اجزا در درون کل شهر
- توازن توده و فضا، تناسب طول و عرض و ارتفاع بناها
- انتخاب بناها و یادمان ها و جایگزینی آن ها
- ترکیب اشکال متنوع مکمل
- وضوح بصری و تشابه نقش مایه ها، سادگی در طراحی سطوح
- هماهنگی شکل های معماری و طبیعی از طریق معماری طبیعت

۴- نقش ایمنی و امنیت

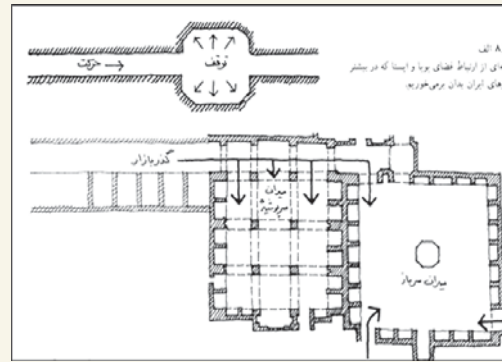
- ایده جهانی CPTED^۳ (پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی):

پیوستگی فضایی

رشته فضاهای ارتباط دهنده یعنی گذرهای اصلی و میدان که عناصر مختلف را در شهر و مرکز آن به هم پیوند می دهند. بنابر این توجه به پیوستگی فضایی بین عناصر و اجزا در شهر بسیار مهم و اساسی است.

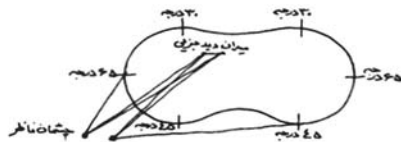

پیوستگی فضای شهری در بافت تاریخی ساری، ماخذ: طرح تفصیلی ویژه بافت تاریخی، مهندسین مشاور ابرداشت

اصول پیوستگی فضای شهری، ماخذ: محمود توسلی، ۱۳۶۵

دو چشم ما دارای یک میدان دید کلی و یک میدان دید جزئی است. در میدان دید کلی شکل کلی اشیاء و در میدان دید جزئی جزئیات آن ها را می توان دید. میدان دید کلی شکل مخروطی نامنظم دارد که از بالا تا حدود ۳۰ درجه، پایین ۴۵ درجه و طرفین ۶۵ درجه اندازه گیری می شود. این محدودیت ها ناشی از شکل صورت ماست. میدان دید جزئی مخروطی بسیار باریک درون میدان دید کلی است که زاویه های کوچک با آن اندازه گیری می شود.

حدود ۴۵ درجه (نسبت ۱:۱) احساس محصور بودن کامل.
 (در این حالت لبه بالایی بدنه فضا داخل میدان دید قرار می گیرد)

حدود ۳۰ درجه (نسبت ۱:۲) آستانه احساس محصور شدن.
 (در این حالت لبه بالایی بدنه تقریباً بر محدوده بالای میدان دید منطبق است)

حدود ۱۸ درجه (نسبت ۱:۳) حداقل احساس محصور شدن.
 (در این حالت لبه بالایی بدنه درون میدان دید قرار می گیرد)

حدود ۱۴ درجه (نسبت ۱:۴) فقدان احساس محصور شدن در فضا

مقیاس انسانی

اگر اندازه یک فضا با پیکر انسان ارتباط مطلوب داشته باشد فضا انسانی است. مقیاس انسانی ارتباط مستقیم با محصور شدن فضا و اصول مترتب بر آن دارد. معیارهای یک فضای مطلوب انسانی به شرح است:

تناسب در شکل و اندازه فضا

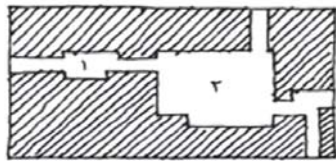
تناسب رابطه ابعاد مختلف یک فضا با شی است . یعنی رابطه مستقل از اندازه . برای مثال اضلاع مربع خارج از اندازه آن نسبت یک به یک دارند . بنابراین تناسب درست و انسانی به انسان آسایش روانی می دهد . اما مقیاس رابطه بین اندازه یک فضا یا شی با فضاها و شی های دیگر است .

تباین فضایی

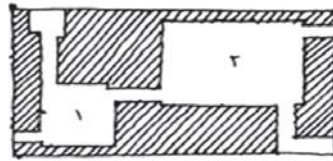
فضاهایی هستند که از نظر عرض و طول از یک طرف عناصر و اجزای محصور کننده از طرفی با یکدیگر تفاوت دارند . در ضمن در تباین زمینه ها یکی است و تفاوت در اختلاف ارتفاع در بعضی نقاط است .

قابل تصور بودن

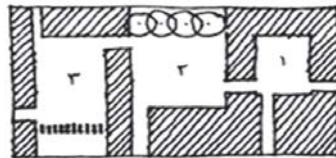
لینچ در کتاب سیمای شهر تصور ذهنی از شهر را از نگاه مردم در پنج عنصر شهری راه، لبه، گره، نشانه و محله تقسیم بندی نموده است . در طراحی فضای شهر، تصویر ذهنی که مردم از فضای شهری دارند بایستی به صورت میدانی و با حضور بی واسطه و مستقیم اخذ و سپس به طراحی آن فضا پرداخت .

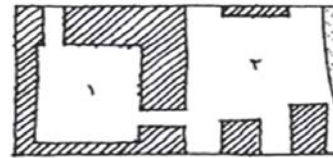
۲- تغییر در نوع فضا: فضای خطی مرتبط با فضای میدان

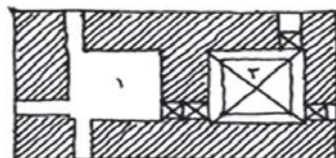
۱- ایجاد فضای متباین با تغییر در مقیاس فضا: دو میدانچه کوچک و بزرگ مرتبط با هم.

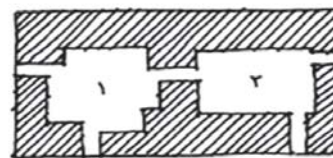
۴- تغییر عناصر محدود کننده: بدنه ساختمانها، بدنه ای از درخت در فضای دیگر و بدنه ای در صورت شبکه در فضای بعدی

۳- تغییر در درجه محصور نمودن فضا: ترکیب دو فضای بسیار محصور و نیمه محصور.

۶- تغییر در روشنایی فضا: فضای سر باز و فضای سر بسته

۵- تغییر در شکل بدنه محصور کننده: فضایی به صورت شکسته، عقب نشسته و پیش آمده با فضایی که ساده محصور شده

ماخذ: توسلی محمود ۱۳۶۵

باید در سه سطح پاسخ دهنده باشد:

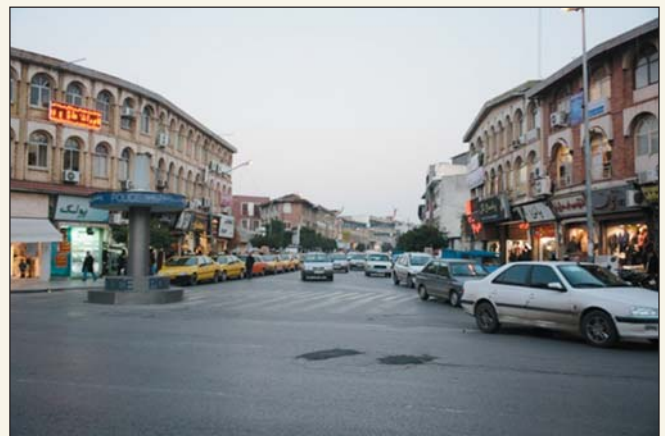
- ۱- خوانا بودن در فرم و عملکرد
 - ۲- پشتیبانی از گوناگونی
 - ۳- پشتیبانی از انعطاف پذیری در مقیاس کوچک و بزرگ.
- به طور خلاصه می توان گفت طراحی سیمای بیرونی است.

ارزش های اجتماعی - فرهنگی

طراحی فضاهای شهری باید به گونه ای باشد که برای مردم رنگ تعلق ایجاد نماید و با ارزش های اجتماعی و فرهنگی آنان سازگار باشد . در مجموع بر اساس آنچه بیان شد، در اجرای کف، بدنه، فرم، نحوه چیدمان عناصر در فضا قبل از هر چیز بایستی به نقطه نظرات استفاده کنندگان از فضا، پتانسیل بالقوه و بالفعل فضا در ساعات مختلف شبانه روز، شرایط محیطی و رفتارهای استفاده کنندگان از فضا، خیابان و مسیر شهری با توجه به قرارگیری آن در شهر و عملکرد عبوری، ترکیبی از پیاده و سواره بر مبنای استانداردها و معیارهای پذیرفته شده جهانی توجه نمود. جزیره ای دیدن سیمای منظر شهری و طراحی صرف پوسته بدون توجه به عناصر پنهان موجود در فضا که ریشه های تاریخی در هر شهر دارد، آسیب های جدی را به شهر آتی ما خواهد زد. بنابراین، باید با برنامه ریزی و مدیریت دقیق از این آسیب ها اجتناب نمود.

منابع:

- توسلی محمود، اصول و روش های طراحی فضای شهری در ایران، ۱۳۶۵، تهران، ناشر مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی
- تولایی نوین، ارتقاء کیفی فضای شهری، ۱۳۹۵، دانشگاه مازندران
- بنتلی و دیگران، محیط های پاسخده، ترجمه بهزاد فر مصطفی، ۱۳۹۲، تهران، ناشر دانشگاه علم و صنعت
- طرح تفصیلی ویژه بافت قدیم ساری، مهندسین مشاور ابردشت، اداره کل راه و شهرسازی مازندران، ۱۳۷۹

خیابان قازن/ عکس: حسین حدادی

خوانایی ساختار و هویت

در عمل، بخشی از درجه انتخابی که بوسیله یک مکان عرضه می گردد به خوانایی آن بستگی دارد، یعنی مردم تا چه حد با آن فضا ارتباط برقرار می کنند. خوانایی در دو سطح فرم کالبدی و الگوی فعالیت طراحی می گردد.

قابلیت دسترسی

فقط مکان هایی که برای مردم قابلیت دسترسی داشته باشند به آن ها حق انتخاب می دهند. بنابراین نفوذپذیری عامل کلیدی در طراحی دسترسی مسیر است. از معیارهای اصلی طراحی مسیر می توان به جدایی مکانی سواره و پیاده و طراحی مسیر بر اساس آیین نامه سلسله مراتب راه ارتباطی اشاره کرد.

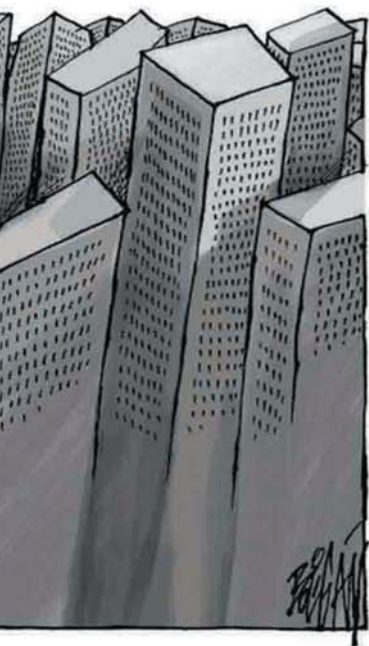
تنوع

به معنی ترکیبی از عملکردهای مختلف و سازگار با هم و در کنار هم جهت ایجاد تنوع فضایی است . تناسب بصری با هدف تعبیر و تفسیرهای مردم از یک مکان مناسبت بصری را ایجاد می کند که

گزینه

این شماره

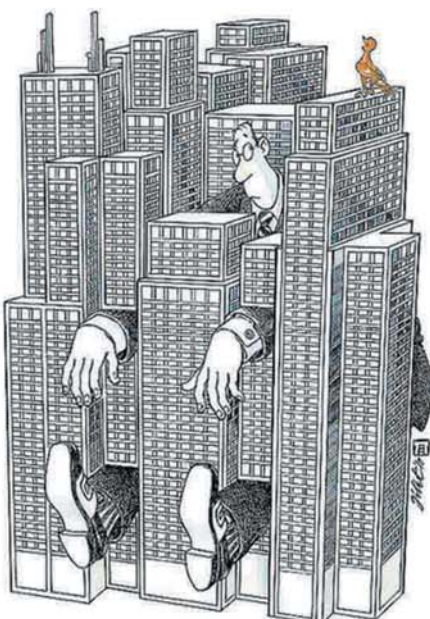
منظر شهری

کارتون یا کاریکاتور یکی از مهم ترین و اثر بخش ترین قالب های هنری است که از گذشته تا کنون همواره مورد توجه مخاطبان عام و خاص بوده است. زبان طنز و نیشداری که در بطن کارتون مستتر است موجب شده از آن، به عنوان هنر اعتراض آمیز یاد شود. قدمت کارتون در ایران به بیش از یک قرن می رسد و اولین بار در سال ۱۲۸۱ خورشیدی، با هنرمندی حسین الموسوی، نقاش باشی آستان قدس رضوی، در نشریه ادب (مشهد) به چاپ رسید. از آن زمان تا به امروز، هنرمندان برای رساندن شعارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خود از هنر کارتون بهره های بسیار بردند.

فصلنامه «شهر پویا» از نشریات نوظهوری است که با رویکرد توجه به مسائل مهم شهر و شهرسازی و نگاه های نقادانه به آن، در شهرداری ساری شکل گرفته و در نظر دارد از شماره پیش رو، صفحه ای تحت عنوان «گزینه» با محتوای طنز ترسیمی در سبک ها و ژانرهای متفاوت، پیشکش شما مخاطبان فهیم و ارزشمند این فصلنامه کند. امید است آثار منتقدانه هنرمندان کارتونیست و کاریکاتوریست، در این کادر کوچک در پیچه های بزرگی را در مسیر توسعه و آبادانی شهر باز نماید.

کارتون زبان مشترک همه انسان هاست که به وسیله آن دغدغه های خود را بیان می کنند. یکی از این دغدغه ها در حوزه شهر، کیفیت و مطلوبیت منظر شهری است.

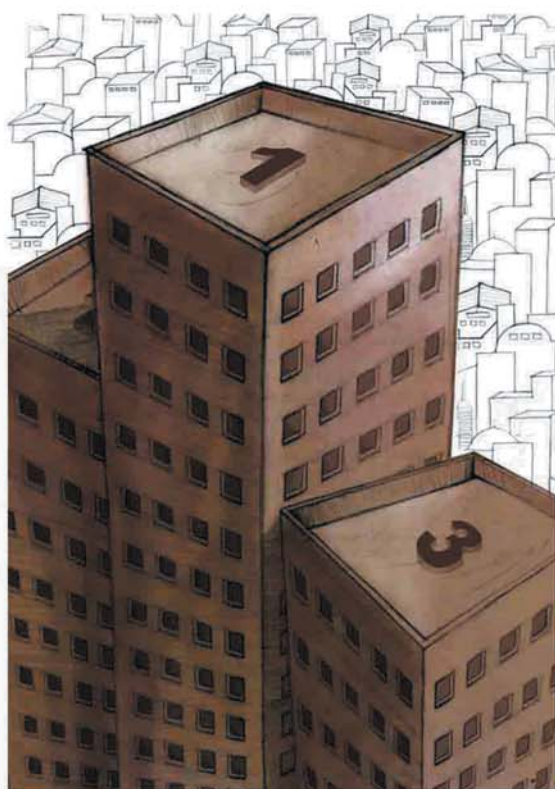

جیت گوستانا - اندونزی

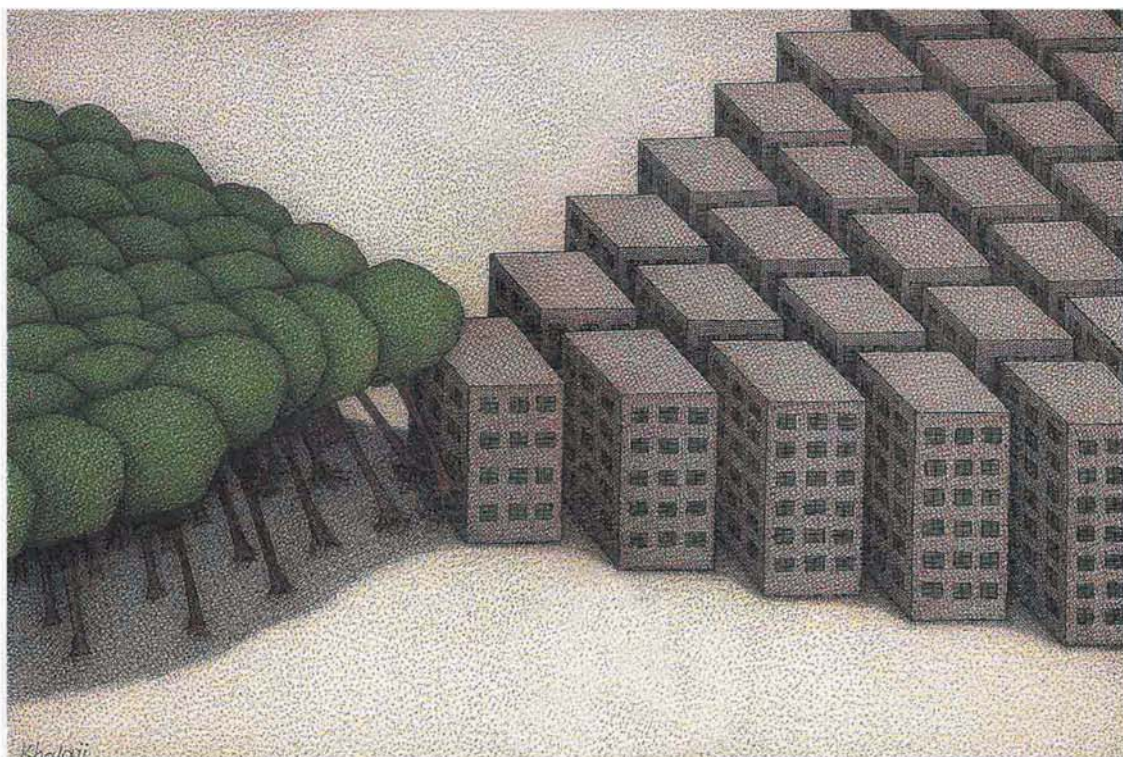

آرس - کوبا

تنظیم: شاهین هوشمند

شاهین هوشمند

محمدرضا خاچی - ایران

کارآمدی ورودی به عنوان بخشی از منظر شهری

محدثه نجاریان
کارشناس ارشد معماری

ورودی شهر ساری
از سمت غربی

مینا شهابی
کارشناس ارشد معماری

مولفه های کار آمدهی ورودی شهر

۱. پذیرش: هنگام ورود به شهر، ایجاد حس خوش آمدگویی در مخاطب از ویژگی هایی است که می باید در طراحی منظر ورودی مورد توجه قرار گیرد. به همین دلیل، فضاهای طرفین ورودی از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند. حفظ و تقویت دیدها به خصوص دید به مناظر و نقاط شاخص طبیعی یا مصنوعی، به فرد حس ورود به آن محل خاص را القا می کند.

۲. ادراک و خوانایی: مکان های مختلف برای افراد مختلف معنای متفاوتی دارند. احتمالاً همه ما محیط شهری پیرامون خود را به طرق متفاوتی درک می کنیم. نکته مهم آن است که ساختمان ها و محیط شهری را به گونه ای کنار هم قرار دهیم که قابل درک باشند. روند طراحی ورودی باید بتواند روح و ماهیت مکان یا ساختمان را به شیوه ای متناسب اقتباس کرده، این ایده ها و تصاویر را در قالب رویکردی اندیشمندانه نسبت به فرم فیزیکی، مصالح، رنگ و عناصر طراحی که به آسانی قابل تشخیص و درک هستند، به تصویر بکشد.

۳. هویت: ورودی شهر نشانگر هویت و شخصیت یک شهر است و نمی توان با ایجاد فلکه و بلوار، چند تابلو یا مجسمه آن را تعریف کرد. نمی توان از این که شهر توریستی، مذهبی یا صنعتی باشد صرف نظر کرد. برای تحقق تشخیص خاص هر ورودی لازم است که ورودی نماد چهره و شخصیت شهر باشد. از تقلید ورودی سایر شهرها باید پرهیز شود و مسیر ورودی منطبق با توپوگرافی و کاراکتر طبیعی، سبک و مصالح بومی معماری در محل را معرفی کند و صنعتی یا توریستی بودن شهر را نشان دهد.

ورودی غربی شهر ساری

ورودی غربی شهر ساری از مسیر شهر قائمشهر است و مدخل ورودی مسافرانی است که از پایتخت کشور وارد آن می شوند.

در بخش پیش ورودی و قبل از رسیدن به شهر، با مناظر طبیعی و سرسبز رو به رو می شویم، که در میان آن ها ساختمان هایی مانند هتل، کارخانه آرد ساری، بازار ماهی فروشان خودنمایی می کنند. در سمت دیگر آن، بیشتر منظر طبیعی و خط راه آهن به چشم می خورد.

پس از ورود به محدوده ی شهر، جداره ی ساختمانی با کاربری های مختلفی مانند بانک، بیمارستان و پمپ بنزین قابل مشاهده است و در این روند به میدان نسبتاً بزرگی به نام میدان امام خمینی می رسیم که به مثابه یک گره شهری، دسترسی به مناطق مختلف را فراهم می سازد.

تصویر ذهنی ما از هر شهر بستگی به احساسات و ادراکی دارد که عمدتاً از طریق مشاهده حاصل می شوند. ورودی، نخستین فضای شهری است که هر شخص هنگام ورود به یک شهر با آن رو به رو می شود. این عنصر به عنوان بخش مهمی از منظر شهری در واقع نقش یک مرز را بین بیرون و درون شهر ایفا می کند که می تواند مسافران را از نظر ذهنی برای ورود به شهر آماده کند. ساماندهی ورودی به عنوان اولین سکانس از منظر شهری برای نشان دادن شأن شهر از نظر زیبایی شناسی و اجتماعی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بر اساس آن چه که از گذشته ی شهرها در ایران در دسترس است، اولین نشانه نزدیک شدن به شهر، باغ های اطراف آن بود که با پشت سر گذاشتن آن ها دروازه ی شهر به عنوان مدخل ورودی مشخص می شد. در واقع، هر شهر ابتدا با نمایان ساختن آثاری از دخالت انسان در طبیعت ارگانیک و پس از آن توسط دروازه و برج و بارو به پیشواز مهمانان می آمد. با توجه به تحولات به وجود آمده در شهرهای امروزی، ورودی اکثر شهرها در ایران به عرصه هایی نامطلوب تبدیل شده اند که اکثر آن ها فاقد هویت هستند. به عبارت دیگر، فرصتی برای معرفی ویژگی های کالبدی شهرها در مدخل ورودی آن ها به وجود نیامده است. از آن جایی که شیوه های دسترسی به شهر و سرعت وسایل نقلیه تفاوت های شایانی با گذشته دارند، نحوه ی شکل گیری و ساماندهی ورودی ها در شهرهای مدرن همانند گذشته صورت نمی پذیرد؛ اما ورودی شهر باید دارای مولفه هایی باشد که حس مکان و تجربه ی ورود به شهر را به بیننده القا کند.

ورودی شهر

فرم فضای ورودی به ما کمک می کند تا قبل از ورود، تصویری از فضای داخل بدست آوریم. همچنین اگر فرم فضای ورودی در تضاد با فرم داخل بنا باشد مرز بین آن ها کاملاً محسوس شده و وجود این مرز بر ویژگی های فضای درونی به عنوان یک مکان خاص تاکید می کند. اگر چه خارج از شهر یک محل است اما مفهوم مکان را ندارد و به صورت نسبی در مقابل فضاهای دارای مقیاس انسانی، لایتنانی است. بنابراین ورودی به شهر گذار از بی مکانی به مکان است. مبدا ورودی به معنای واسطه ای برای آمادگی حضور در مکان است. ورودی ها به عنوان اولین نقطه از مجموعه شهر مطرح هستند که اکثر مسافران با آن برخورد دارند و عمده تصویر اولیه از شهرها را شکل می دهند. لذا کیفیت آنها در شکل دهی ذهنیت مخاطبان در رابطه با شهری که پیش رو خواهند داشت، بسیار موثر است. لذا بررسی کار آمدهی آن ها در قالب مولفه های گوناگون، از موارد مورد پژوهش در مباحث برنامه ریزی و طراحی شهری است.

جدول ۱: بررسی مولفه های کار آمدهی ورودی شهر در رابطه با نمونه موردی

مولفه ها	نکات مثبت	نکات منفی
پذیرش	تداوم مناظر طبیعی در محور ورودی نمایان شدن ساختمان های خدماتی و اداری مربوط به فعالیت های اجتماعی در شهر	المان های مصنوعی ساخته شده در این بخش، امکان دخل و تصرف مصنوعی را به بیننده القا می کنند.
ادراک و خوانایی	رعایت تناسب در اندازه های ورودی و انشعابات منتهی به آن برای خوانایی بیشتر	عدم طراحی بدنه منظم شهری در بخش ورودی که بیننده را طی یک روند وارد شهر کند.
هویت	تناسب پوشش گیاهی قابل مشاهده در محور ورودی با خصوصیات اقلیمی شهر	ساماندهی نامنظم و شکل گیری خود به خودی جداره ی ورودی و عدم حضور عنصر شاخص برای معرفی شهر

میدان امام/عکس: امیر ارسلان امیری

میدان امام در بدو ورود به شهر ساری

کارکرد این میدان، گشودگی تقاطع محور ها است و مانند جزیره ای دارای پوشش گیاهی، در وسط گشودگی ها قرار دارد. عملکرد غالب آن توزیع روان تر و ایمن تر حرکت سواره است. طراحی میدان برای روانی حرکت و عدم توقف پشت چراغ قرمز انجام شد و عابر پیاده در درجه ای از اهمیت قرار نداشت. اما در میدان هایی مانند میدان ورودی شهر ساری، وجود فضاهای واسط سبب جذب مسافر و عابران و در نتیجه تداخل حرکت سواره و پیاده می شود. گذشته از این، میدان موجود به دلیل عدم توجه به تغییرات محیط و رشد حجم ترافیک، به گره ای ترافیکی تبدیل شده است. نقدهایی که به وجود این میدان به عنوان ورودی شهر وارد است عبارتند از:

میدان امام نه از لحاظ معنایی میدان است و نه از لحاظ عملکردی و قرارگیری آن در ورودی شهر بلکه صرفاً تقاطع بین مسیر ورود و خروج شهر است. سواره و پیاده بدون در نظر گرفتن نظم و قانون در تداخل با یکدیگر قرار دارند و برای هم خطر محسوب می شوند. این میدان به دلیل وسعت، سرسبزی و قرار گیری عناصر جاذب جمعیت سبب می شود که عابرین آن را به مکانی برای استراحت تبدیل کنند.

از آن جا که شهر به مرور رو به بیرون گسترش می یابد همین میدان که زمانی به عنوان ورودی اصلی محسوب می شده اکنون می توان گفت تقریباً در بافت درون شهر قرار گرفته که خود مسبب مشکلات شهری مانند ترافیک است. متأسفانه تصاویر و کیفیاتی که امروزه در قالب ورودی های شهرها در اختیار قرار می گیرد، این عرصه ها را به پست ترین لایه های فضایی شهرها تبدیل نموده است. این درحالی است که طبق موارد ذکر شده، این عرصه بیشترین تاثیر را بر بیننده و به خصوص کسانی که برای اولین بار به شهر وارد می شوند خواهد گذاشت و نقش مستقیم و عمیقی را بر برداشت او از شهر ایفا می کند. در نتیجه، نقد و بررسی ورودی های موجود در شهرها و یافتن راه کارهایی برای بهبود کیفیت بصری و عملی آن ها تلاشی به جا و موثر خواهد بود. این تلاش علاوه بر ارتقا کار بردی فضای شهری و رفاه حال شهروندان، در نوع نگاه و یادآوری خاطرات مسافران از شهرها نیز گامی مثبت به شمار می رود.

در طراحی میدان واقع در ورودی غربی شهر ساری نمی توان مشخصه خاصی را دید که بیان کننده ورود به شهر ساری، این کهن شهر مازندران باشد، نشانه ای از اقلیم شمال کشور در آن دیده نمی شود و حتی به طور نمادین نشان دهنده نام آن، یعنی میدان امام خمینی (ره)، نیز نیست ولی در همان لحظه ورود با منظرگی گیرا به خصوص برای کسانی که اولین بار وارد این شهر می شوند مواجه خواهیم شد. منظرگی با ساختمان های بسیار بلند و نماهایی جدید که القاکننده ورود به شهری مدرن و دارای ساخت و ساز های بلند مرتبه و جدید است. گشودگی و گسترده گی این میدان با شلوغی و ازدحام جمعیتی اطرافش و همچنین منظر آن بسیار جذاب می باشد ولی تا حدودی می توان گفت که با بافت درونی شهر سنخیتی ندارد.

ورودی به عنوان شاخص هویت و نقش انگیزی یک شهر، علاوه بر تامین نیاز عبور و دسترسی، به عنوان فضایی برای برقراری تعاملات و رفتارهای اجتماعی به شمار می رود. بررسی و تحلیل موقعیت ورودی های شهرساری راه حل هایی را برای بهبود کیفیت کارآمدی آن پیش روی طراحان قرار می دهد که عبارتند از:

- تعریف سناریوهای ورودی با استفاده از عوامل طبیعی سایت و ترکیب فضاهای طبیعی با عناصر مصنوع با رعایت اولویت گیاهان شاخص اقلیم
- بسط جاده ی اصلی به راه های حاشیه ای برای دسترسی راحت افراد به کاربری های ایجاد شده
- جلوگیری از تداخل های فضایی و فعالیتی در ورودی ها
- تغییر بافت جداره دور میدان امام به بافت ها و بناهایی که نشان دهنده هویت شهر ساری باشند.
- تعبیه المان هایی درخور شأن فضایی میدان که به عنوان بخش مهمی از ورودی شهر محسوب می شود.
- تعبیه سلسله مراتب مشخص از کاربری ها در بدنه ی ورودی شهر مانند کاربری های خدماتی مورد نیاز مسافران و کاربری هایی همچون فروش سوغات که نمایان گر هویت شهری باشند، به شرط آن که کاربری های ایجاد شده انعطاف پذیر بوده و قابلیت ادغام با بافت شهر را داشته باشند.

اصلاح نمای تابلوها؛ کم هزینه اما تاثیرگذار

مهدی نصیری خلیلی
دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری

خیابان قازن / عکس: مهدی قزلبی احمدی

استفاده از طرح تابلوهای مناسب و مکان یابی منظم و یکپارچه برای محیط شهری ساری، چهره زیبایی به شهر می دهد و نظم بخشی تابلوهای کاربری می تواند زیبایی نمای ساختمان ها را نیز در پی داشته باشد. نمای تابلوهای شهری به عنوان موضوعی به ظاهر کوچک اما مهم است که عدم توجه به آن می تواند منظر شهر را به بی نظمی سوق دهد. بر این اساس، در این متن پیشنهاداتی جهت بهبود طراحی تابلوهای کاربری شهری ارائه می گردد:

- ارائه طرح مناسب و ضوابط قانونی بهره برداری، نصب و نگهداری تابلوهای کاربری
- استفاده از مجموعه اطلاعات بخش ضوابط و استانداردهای تابلوهای کاربری شهری
- بررسی نیازهای محیطی برای رنگ آمیزی مناسب، تهیه جنس، روش ساخت و نوع نصب
- بررسی نیازهای شهر برای طراحی تابلوی ساختمان ها و نصب آن ها روی نما و پیکره اماکن بصورت منظم و زیبا که علاوه بر اطلاع رسانی مناسب، چهره نمای شهری را سامان می دهد.
- توجه به این نکته که این تابلوها قبل از اینکه تابلو تبلیغاتی باشند، باید اطلاع رسانی درست و کاملی از نوع کاربری فضای خود داشته باشند، در غیر این صورت مانند تابلوهای تبلیغات شهری باعث به هم ریختگی نظم بصری در محیط شهری خواهند شد.
- در نظر گرفتن هویت معماری ساختمان ها و فضای شهری برای طراحی تابلوها بسیار حائز اهمیت است. طراحی تابلوهای اداری و تجاری نباید اصل بر معماری قرار گیرد بلکه به عنوان یک زیر مجموعه کامل کننده، می تواند علاوه بر هویت بخشی و اطلاع رسانی، عملیات نامسازی شهری را ارائه کند و نظم بخشی آن را بهبود بخشد.

تابلوهای معرفی کاربری، شامل هر گونه نوشته اعم از حروف، اعداد و اشکال مانند تصاویر، تزئینات، نمادها یا نظایر آن می باشند که به منظور پیام رسانی استقرار یک کاربری در ملک یا ساختمان نصب می شود و از معبر عمومی قابل رویت است. مسلماً شهروندان در گذر از خیابان های شلوغ و با رونق اقتصادی شهر، که قلب تپنده بازار در آن قرار دارد، با انواع این تابلوها مواجه می شوند. از این رو، نظم بخشیدن به آن ها می تواند در ارتقا کیفیت بصری منظر شهر، تقویت نقش عملکردی و ثبت ارزش های زیباشناختی منظر در ذهن شهروندان نقش موثری ایفا نماید. به سبب تاثیر مستقیم این تابلوها بر منظر شهر، ضوابط و دستورالعمل های دقیقی برای تابلوهای معرف کاربری و نام ساختمان تدوین شده اند. این مقررات در زمینه های زیر تدوین شده اند:

- (۱) رنگ تابلو
 - (۲) نوع خط
 - (۳) محتوای تابلو
 - (۴) محدودیت های نصب تابلوهای معرف مکان متصل
 - (۵) پیشروی مجاز تابلوها در حریم معابر عمومی
 - (۶) ارتفاع مجاز حد فوقانی تابلوها
 - (۷) ارتفاع مجاز حد زیرین تابلوها
 - (۸) محدوده مجاز نصب تابلوها
 - (۹) مساحت مجاز تابلوی فعالیت های مستقر در طبقات ساختمان ها
 - (۱۰) مساحت مجاز تابلوهای مکانهای دارای ورودی مستقل از معبر عمومی
 - (۱۱) سطح مجاز تابلو نام ساختمان در ساختمان های دارای محوطه
- در حال حاضر، اغلب، این تابلوها بصورت کاملاً آزاد و سلیقه ای توسط مالکین در ابعاد مختلف و با شیوه نصب متفاوت، در فضای دلخواه از نما و بام ساختمان نصب می گردد. بر این اساس، کلیه این تجهیزات از نظر طراحی، رنگ بندی، مکان یابی، اجرا و شیوه نصب نیازمند بازنگری می باشد.

ارزش های غیر بازاری؛

کیفیت بخش زندگی شهری

فاطمه کی پور
کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری

زهرا جعفری
دانشجوی دکتری محیط زیست

این روش ها به دو گروه عمده تقسیم می شوند. برخی رهیافت ها رفتار افراد را در بازارهای واقعی یا شبیه سازی شده به منظور استنباط ارزش یک کالا یا خدمت محیط زیستی بررسی می کند. به عنوان مثال، ممکن است ارزش یک منطقه بیابانی با توجه به هزینه مسافرت به آن منطقه ارزیابی شود و یا ارزش آرامش یک محله و عدم آلودگی صوتی ممکن است از تجزیه و تحلیل ارزش املاک مسکونی نزدیک یک فرودگاه استنباط شود. این روش ها به رهیافت های «بازار جایگزین» یا «غیر مستقیم» معروفند.

برخی دیگر از رهیافت ها، با استفاده از نظرسنجی به دنبال استخراج مستقیم ارزش های محیط زیستی از پاسخ دهندگان هستند. این روش با مصاحبه با افراد، از یک سو تمایل به پرداخت آن ها را، برای آن که برای حفظ یک کالای زیست محیطی، حفظ وضع موجود و یا ایجاد تغییری مثبت در محیط چه میزان حاضرند بپردازند، بررسی می نماید. از سوی دیگر، تمایل به دریافت آن ها، برای جبران از دست دادن یک منفعت محیطی، یا افزایش یک ضرر محیطی، با این فرض که بازاری برای این منظور وجود می داشت، مورد بررسی قرار می دهد.

در سال های اخیر، آشکار شدن اهمیت مولفه های کیفیت ذهنی فضای شهر در ارتقا رضایت زندگی شهری موجب شد تا استفاده از رهیافت های ارزش گذاری غیر بازاری در مطالعات شهری با هدف منظور نمودن چنین ارزش هایی در سیاست های آینده توسعه شهر بسیار مورد توجه قرار گیرد. برای نمونه، شاید در جریان خرید یک خانه بارها این جمله را از فروشنده املاک در معرفی شرایط آن شنیده ایم که «پنجره این خانه رو به نمای زیبایی گشوده

می شود». در حقیقت، منظر مطلوب شهری به طور غیر مستقیم بر نوع انتخاب و میزان رضایت ما از خانه یا محل زندگی و به نوعی بر تقاضای خرید، ایجاد ارزش افزوده و در نهایت افزایش ارزش ملک تاثیر می گذارد. این ارزش اگر چه به طور مستقیم و به طور ارادی مورد مبادله قرار نمی گیرد اما به میزان قابل توجهی بر تصمیمات ما اثر می گذارد. یک منظر خوب، علیرغم اهمیت ویژه ای که برای بسیاری از ما دارد، به عنوان یک کالای عمومی همواره می تواند مورد آسیب و تخریب قرار گیرد.

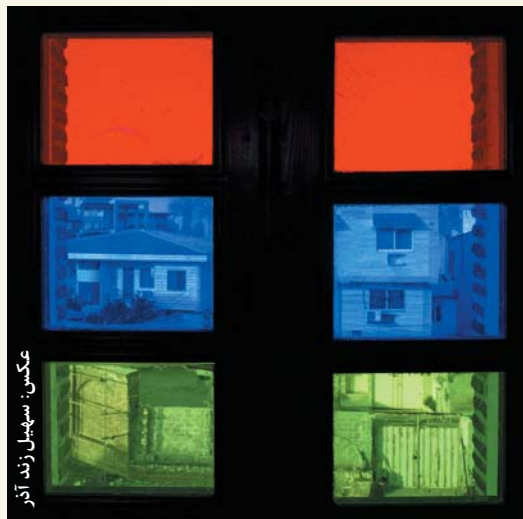
به منظور جلوگیری از آسیب و نابودی این ارزش های غیر بازاری و غیر کالایی، استفاده از رهیافت قیمت گذاری هدونیک، به عنوان رهیافتی اولیه برای ارزش گذاری کالاهای عمومی و محلی، به طور فزاینده ای گسترش یافت. اصطلاح هدونیک از ریشه یونانی هدانیکوس به معنی لذت جویی اقتباس شده است. در متون اقتصاد رفاه، این واژه به معنی مطلوبیت یا رضایت مصرف کننده از مصرف کالاها یا خدمات تفسیر می شود. قیمت هدونیک، قیمت ضمنی ویژگی های یک کالا را ارائه می نماید. یک کالای خاص به تعدادی از مشخصه های اصلی تشکیل دهنده آن که بیانگر کیفیت آن نیز هستند تجزیه می شود. قسمتی از قیمت کالای مزبور که مربوط به ویژگی های مختلف آن

دستیابی به یک زندگی مطلوب، همواره مستلزم فراهم نمودن طیف گسترده ای از نیازهای متعدد است. برای دستیابی به بخشی از این نیازها مانند یک خانه خوب و خودروی مناسب ملزم به پرداخت هزینه هستیم؛ اما بخش مهمی از نیازهای حیاتی ما به طور رایگان از ویژگی های محیطی که در آن زندگی می کنیم تامین می شود؛ هوایی که هر روز تنفس می کنیم، سایه یک درخت و یا خنکی مسیر پیاده روی پوشیده از تاج درختان در ظهر تابستان، آب سالمی که می نوشیم، زیبایی یک محیط متنوع طبیعی که شاید ساعت ها بتواند چشم ما را به خود خیره نگه دارد و یک منظر خوب که در صورت فقدان، برای دست یافتن به آن کیلومترها از شهر دور می شویم و یا حتی کیفیت منظر کالبدی و طراحی شهر که از جنبه زیبایی کوچه و خیابان، فضای سبز مناسب و دسترسی خوب به مراکز خدمات، بر ارزش خانه و محل زندگی ما تاثیر می گذارد، بخش کوچکی از این ویژگی ها هستند.

نظر به آنچه بیان شد، بخش قابل توجهی از نیازهای حیاتی ما به طور رایگان و توسط محیط زیست اطراف ما فراهم می گردد؛ اما نکته قابل تامل آن است که بسیاری از این ارزش ها، علیرغم نقش مستقیم و غیر قابل انکارشان در ایجاد رفاه، به شدت در معرض تهدید و نابودی قرار دارند. این مسئله در چند دهه گذشته چالش هایی را برای اقتصاد دانان جهان ایجاد نمود. به عقیده آنها، چون بسیاری از کارکردهای محیط که تامین کننده نیازهای حیاتی و مطلوبیت بخش زندگی ما هستند، کالاهایی عینی و ملموس نیستند و به صورت ارادی مبادله نمی شوند در محاسبات اقتصادی و به تبع آن در سیاست گذاری های توسعه وارد نمی شوند و به این جهت در معرض تهدید و

نابودی قرار می گیرند. گارت هاردین، فیلسوف و بوم شناس آمریکایی، در مقاله معروف خود با عنوان «تراژدی منابع عام» که در سال ۱۹۶۸ در مجله ساینس منتشر شد، علت نابودی چنین ارزش هایی را در فقدان حق مالکیت آنها بیان می کند. او با استفاده از مثال چراگاه های شهرک های انگلیس و نیوانگلند چنین استدلال می کند: از آنجا که سهم هر فرد از فروش گاو، منفعت فردی بیشتری از سهم شخصی او از خسارت تباه شدن چراگاه عام به همراه دارد، بنابراین آزادی عمل در استفاده از این منبع، با تباهی و ویرانی همراه است. آشکار شدن چنین کاستی هایی در محاسبه خدمات ارزشمند محیط و روشن تر شدن اهمیت چنین کارکردهای غیرکالایی، در ایجاد رفاه - که هدف فعالیت های اقتصادی و تعیین کننده ارزش اقتصادی خدمات و کالاهاست - موجب شد تا بسیاری از اقتصاد دانان و متخصصان محیط زیست، بر لزوم ارزش گذاری مواهب غیر کالایی با هدف منظور نمودن این ارزش ها در تصمیم گیری ها و سیاست های توسعه تاکید نمایند.

در طی دهه های اخیر، تلاش های بسیاری برای ارائه روش های محاسبه ارزش های رفاهی خدمات و کارکردهای غیر کالایی محیط انجام شده است. به طوری که امروزه، مدل های ارزش گذاری غیر بازاری متعددی توسعه یافته اند.

عکس: سهیل زند آذر

عکس: رضا اکبریان

نمای ساختمان های مجاور و یا مشرف به محل سکونت ما، زیبایی خط آسمان در منظر شهری، کیفیت هوای شهر، ترافیک روان، آرامش صوتی محیط، کیفیت فضای سبز، فرم خیابان ها و پیاده روها، سازگاری کاربری ها با یکدیگر، امنیت روانی و محیطی محل زندگی از جمله این موارد هستند. کمی نمودن و شفاف سازی ارزش های اقتصادی چنین ارزش هایی، به منظور حمایت از تصمیم سازی در حوزه برنامه ریزی شهری، مدیریت منظر کالبدی و انجام پروژه های عمرانی اهمیت بسیاری دارد، چرا که می توان گفت معیارهای قابل ارائه در قالب ارزش های کمی همچون ارزش های عینی و کالبدی فضای شهر با سهولت بیشتری در تصمیم گیری ها قابل استفاده هستند. از این روش های ارزش گذاری غیر بازاری علیرغم تمام کاستی هایشان و انتقادهایی که بر آنها وارد است، همچنان به عنوان ابزاری موثر جهت کمی نمودن ارزش های ذهنی فضای شهر برای منظور نمودن در برنامه های توسعه شهر به طور گسترده مورد استفاده قرار می گیرند.

منابع:

Jim, C. Y. and Chen, W.Y. (2007). Consumption preferences and environmental externalities: A Hedonic analysis of the housing market in Guangzhou, *Geoforum*, 38(2), 414-431.

Schläpfer, F., Walther, F., Segurac, L., Kienast, F., 2015. Valuation of landscape amenities: A hedonic pricing analysis of housing rents in urban, suburban and periurban Switzerland. *Landscape and Urban Planning* 141 (2015) 24-40.

Gao, X., Asami, Y. 2007. Effect of urban landscapes on land prices in two Japanese cities. *Landscape and Urban Planning* 81 (2007) 155-166.

می باشد، به این وسیله ارزیابی می شود. به بیان دیگر، کیفیت یک شی از دو محور نشأت می یابد: به آن بخش که با بیان مطلوب یا نا مطلوب و زشت و زیبا بودن اشیا مرتبط است و به دشواری قابل کمی شدن و ارزش گذاری است، کیفیت ضمیری یا مطلوبیت گفته می شود. به بخش دیگر که ماهیتی قابل اندازه گیری دارد و با ظرفیت های قابل سنجشی نظیر وزن، ارتفاع و سرعت قابل ارزیابی است کیفیت حقیقی اشیا گویند. ارزش گذاری هدونیک، از رهیافت هایی است که به خوبی امکان سنجش مطلوبیت یک کالا را فراهم می نماید.

ارزش یک ملک به مولفه های متعددی شامل ویژگی های ساختاری، کیفیت محیط زیست، دسترسی به خدمات، موقعیت شغلی و نرخ حمل و نقل بستگی دارد. در جریان آنالیز هدونیک، ارزش های حاشیه ای یا قیمت ضمنی از ارزش ملک مجزا می گردد. به واقع، ارزش گذاری هدونیک، یک روش آماری است که به وسیله آن اثر متغیرهای مطلوبیت بخش همچون سیمای منظر شهر از تمامی ویژگی های دیگری که بر قیمت اثر می گذارد، با استفاده از رگرسیون چندگانه تفکیک می شوند. در این رگرسیون، ارزش منازل متغیری وابسته و ویژگی آن ها متغیرهای مستقل هستند. این روش به طور وسیع، در زمینه های مختلف مانند قیمت اتومبیل، تجهیزات کامپیوتر و محصولات کشاورزی استفاده شده است. اما این مفهوم بیشتر در زمینه قیمت املاک، در رابطه با ارزش مطلوبیت های محیطی، کاربرد پیدا می کند و مطالعات بسیاری تا کنون از این رهیافت برای بررسی قیمت ضمنی متغیرهای سیمای سرزمین و محیط زیست، امکانات رفاهی مانند کیفیت هوا و فضاهای باز و یا برای درونی کردن هزینه های جانبی ترافیک استفاده نموده اند.

در مجموع، بسیاری از عواملی که در جریان زندگی بر سطح رفاه و افزایش رضایت ما نقش دارد، در دایره ارزش هایی قرار می گیرند که در قالب معیارهای قابل لمس و اندازه گیری با سنجش های معمول نیستند. کیفیت

شهری مدرن در کادری سنتی

سید رحیم موسوی ساروی
پژوهشگر هنر و معماری

قلعه تاریخی شهر میلان

آن، شرط لازم امید به تداوم شهروندان موفق آن شهر است که در روش زندگی و نشاط کلی جامعه و موفقیت آن تاثیرگذار است. شهر میلان مرکز استان لومباردیا در کشور ایتالیا نمونه موفق است که به دلایلی چون جغرافیا و اقلیم بسیار نزدیک به ساری و شرایطی مشابه در سابقه کهن شهری و همچنین پتانسیل های فراوان جذب گردشگر و قابلیت های صنعتی وابسته به داشته های منطقه، وجود کوهستان و جنگل ها و مراکز و همچنین کشاورزی برای توصیف برگزیده شده است. میلان با داشتن حدود یک میلیون و سیصد هزار نفر جمعیت که بیش از نیمی از آن در شهر زندگی می کنند و با مساحت حدود ۱۸۲ کیلومترمربع در شمال کشور ایتالیا واقع شده است. این شهر از منظر تاریخی در شمال ایتالیا نقش مهمی را در طول تاریخ ایفا کرده است و همواره تختگاه حکومت های گوناگون بوده است. مهمترین اتفاقات شهری در میلان پس از جنگ دوم جهانی به وقوع پیوسته است. به عبارتی دیگر، ماهیت و هویت شهری معاصر آن از پس خرابه های ایتالیایی پس از جنگ ایجاد شده است و کاملاً متعلق به دوره معاصر می باشد. فضا سازی شهری و خیابان کشی آن بر مدار چهارراه های فراوان و میدانی گوناگون شهری، شباهت های بسیاری به مدل شهری معاصر ایران دارد. اما آنچه مغفول می ماند چگونگی بهره گیری سازوکارهای چشم نواز شهری در همگونی ساختاری بناها و سازه ها و همگنی کوچه ها و مجموعه های

شهر مدرن، در نظرگاه پژوهشگران حوزه معماری و شهرسازی جهان، جلوه گاهی است برای طرح هویت بخشی به عناصر زیستی در آن شهر که باز خورد پیشینه فرهنگی و اجتماعی آن را در بر می گیرد. شهری که با توجه به نیازهای روزافزون زندگی شهری و بر مبنای قاعده مند شهروندی نظام یافته و اداره می شود. در چنین شهرهایی تنها با عناصر تک ساحتی مدرن مواجه نیستیم بلکه ساختار حاکم بر جریان شهری با توجه به زیرساخت های آینده نگر باز تعریف شده اند. مجموعه ای چون: زیرساخت های شهری، تناسبات مبنایی در دسترسی های مردمی به نقاط مختلف شهر، فضای سبز، منظر و نمای کلی شهر، مباحث زیست محیطی، مبلمان شهری و عناصر زیباشناختی شهری و مواردی از این دست؛ از اساسی ترین مسائل شهرهای مدرن و پیشرفته دنیا به شمار می آید که می تواند در ضمیر پیدا و پنهان شهروندان آن شهر و نوع احساس آنها از زندگی شهری و مشارکت عمومی شهروندی تأثیری بی واسطه بگذارد. در این میان شهرهای موفق در زمینه گردشگری و چرخش اقتصادی وابسته به آن نقش عمده ای را در معادلات ملی و بین المللی ایفا می نمایند.

با نگاهی کوتاه به شهرهای مدرن در کشورهای مختلف می توان دریافت که شتاب زدگی طی کردن مسیر مدرنیته در برخی از نقاط جهان از جمله کشور عزیزمان ایران به معضلاتی به ظاهر لاینحل منجر شده است. نگارنده این پدیده را «از ریخت افتادگی شهری» نام نهاده است که شهرها در سطح برنامه های کلان و خرد خود، در زمینه های گوناگون عناصر شهری، به بن بست رسیده اند و گذشت زمان این شهرها را به چنان بیماری بدل ساخته است که گویاراهی برای درمانش نیست و قواره های شهری پاسخگوی نیازهای روزمره و عادی شهروندان نیز نمی باشد.

در این نوشتار قصد بر آن نیست که بدون در نظر گرفتن مسیر طی شده در جریان مدرنیته شهری برای کشورمان، نسخه ای پیچیده شود، چه آن که نگارنده خود را در آن جایگاه و پایگاه علمی و عملیاتی نمی بیند، اما بی گمان مقصود آن است که با در نظر گرفتن مبنای شهری و معماری حاکم بر شهرهای پیشرفته، شاید بتوان طرح مساله ای جهت چاره اندیشی و گشایش بن بست های موجود در آن بشود.

نمود و نمای هر شهری، حد و سطح شهروندان آن را نمایان می سازد و توجه به اصلاح زیربنایی

مناظر و کشتزارهای اطراف میلان

نظر می‌رسند و تنها در منطقه مرکزی شهر اندکی جنب و جوش دیده می‌شود و سازو کار ترافیکی مشخصی دارد. بسیاری از خیابان‌ها سنگ فرش بوده و برخی نیز دارای سه لاین عبور اتومبیل و ریل تراموا و اتوبوس شهری می‌باشند که میان هر کدام فضاهای سبز زیبایی تعبیه شده است. درختکاری و فضای سبز خیابان‌ها و پیاده‌روهای عریض و بلندای تقریباً یکسان واحدهای مسکونی و تجاری موجب شده است که آلودگی بصری کمتری ایجاد شود و در مجموع احساس خوش آیندی را نصیب شهروندان و بازدیدکنندگان کند. خودروهای کوچک و کم مصرف که به آسانی می‌توانند در گوشه و کنار شهر تردد نموده و در صورت نیاز پارک نمایند، در همه جای شهر قابل رویت است و کمتر خودروهای بزرگ به چشم می‌خورد. رعایت قوانین عبور و مرور از سوی مردم و خودروها، پاکیزگی ناوگان حمل و نقل شهری و خیابان‌ها، عدم آلودگی صوتی و سرعت‌های غیرمجاز از شاخصه‌های بارز این شهر به شمار می‌آید که البته گاهی استثناهایی نیز دیده می‌شود. وجود دو فرودگاه بزرگ لیناته و مالینسا و همچنین ایستگاه بزرگ مرکزی راه آهن برون شهری «میلانوسترال» موجب شده است تا فرصت‌های بزرگی این شهر را به تمام نقاط جهان متصل نماید.

یکی از بزرگترین مراکز نمایشگاهی جهان نیز در این شهر واقع شده است که «فیرامیلانو» (Fiera Milano) نام دارد. این مرکز بزرگ تجاری و نمایشگاه‌های برگزار شده در آن در طول سال پذیرای هزاران گردشگر داخلی و خارجی است و از نظر اقتصادی بسیار پر مخاطب بوده و همواره مورد استقبال مردم میلان نیز می‌باشد. ظرفیت‌های شهری میلان و زیرساخت‌های آن، از منظر شهری گرفته تا معماری و شهرسازی و نگاه مدرن به سنت‌های معماری در این شهر موجب شده است تا میلان در همان برخورد نخست آرامش‌دهنده به نظر برسد. تنها معضل منظر شهری میلان در سال‌های اخیر را می‌توان به دیوار نوشته‌هایی منتسب کرد که هویت و ریشه‌های زیبایی شناختی شهری را نشانه رفته است و آن را به شدت تهدید می‌نماید. گرچه این دسته از دیوارنوشته‌های عجیب که حجم افراط آمیزی از نقش و رنگ را بر سراسر پوسته بیرونی میلان ریخته و آزار دهنده به نظر می‌رسد، در شهرهای دیگر نیز با شدت بیشتری حضور دارد و به طور کلی معضل بزرگ منظر شهری در ایتالای معاصر و حتی شاید اروپای کنونی به شمار می‌رود.

توصیف مختصر این مجموعه منظم و کامل شهر میلان که پس از جنگ دوم جهانی تلی از ویرانه‌های آتش کینه‌های اروپاییان با یکدیگر بود؛ تنها یک نکته اساسی در خود نهفته دارد: شهر زیبا ساختنی است. پرسش اینجاست که آیا می‌توان با تکیه بر داشته‌ها و اراده مدیریت شهری و شهروندان، ساری را به یک شهر مدرن با زیرساخت‌های زیبا بدل کرد و آن را در جایگاه و شان تاریخی - فرهنگی اش نشاند؟ پاسخ حقیر آری است، اما راه دراز است و رنج بسیار و یاران اندک...

▼ استقبال پر شور مردم از نمایشگاه‌های فیرامیلانو

کلیسای بزرگ میلان

مسکونی و صدا البته حجم سازه‌های تجاری در گردشگاه‌های کهن شهری است که نظر هر بیننده‌ای را جلب می‌کند. شهر با مدل به اصطلاح تار عنکبوتی حول محور منطقه‌ای تاریخی از جمله: کلیسای دیدنی جامع میلان (Duomo) و چند کلیسا و بازار قدیمی دیگر شکل بندی شده و رفته رفته به اطراف گسترش یافته است. نقطه بارز این منطقه مرکزی، بوستانی است بسیار وسیع که از این منطقه شروع شده و به سمت شمال غربی شهر کشیده شده است و قلعه کهن کاستلو در آن واقع شده که از مناطق جذاب و پربازدید میلان است. خیابان‌های میلان اغلب به فرم موازی با یکدیگر

مرتبط و متقاطع بوده و حجم بار ترافیکی را حتی در فصول گردشگری، تا اندازه زیادی کاهش می‌دهند. شهر میلان با داشتن یک شبکه حمل و نقل عمومی درون شهری شامل اتوبوس برقی، تراموای برقی و پنج خط متروی بسیار فعال و وسیع، شهری نمونه برای ارائه خدمات شهری است که شهروندان را از به کارگیری خودروهای شهری بی‌نیاز می‌کند. نمای ساختمان‌ها با حفظ هویت فرهنگی و تاریخی ایتالیا به ویژه میلان، دارای فرم بندی یکسان و طراحی چشم‌نواز بوده و ساختمان‌های بسیار بلند و ناسازگار با مجموعه شهر میلان کمتر به چشم می‌خورد. تراکم بندی کلی شهر میلان به گونه‌ای طراحی شده که بیشتر خیابان‌ها خلوت و کم جمعیت به

◀ دیوارنوشته‌هایی که در سطح وسیعی به چشم می‌خورد

کودکی در شهر

زهره نظام محله
کارشناس ارشد علوم اجتماعی

ادراک منظر شهری ادراکی محسوس است که موجب لذت، نشاط، آزردهی، ترس و سایر واکنش های حسی انسان می شود. از سوی دیگر، منظر به داده های محسوس جهان اطراف ما خلاصه نمی شود بلکه پیوسته در ارتباط با ذهنیت ناظر، تشخیص می یابد: ذهنیتی که بیش از یک نگاه بصری معمولی است. ذهن انسان، تصویر ذهنی شهر را بر مبنای تأثیرات حسی، تجربیات و خاطرات شخصی، قضاوت زیبایی، شناسایی تجربیات گروهی و خاطرات جمعی، حوادث تاریخی، چارچوب فرهنگی، ارزش ها، آرمان ها و ایده آل ها مجسم می کند که این تصویر ذهنی، هم به منظر شکل می دهد و هم در منظر شکل می گیرد. از این رو، نقش کنشگران در تعیین منظر شهری بسیار مهم است و این که این کنشگران چه کسانی باشند نیز دارای اهمیت است.

در جامعه مدرن، که با موج شهرنشینی و به دنبال آن افزایش جمعیت روبه رو بوده، به مشارکت و نقش فعال کنشگران مهمی چون کودکان و نوجوانان توجه نمی شود. کودکی مهم ترین دوران زندگی انسان به شمار می رود و تعاریف متعددی از دیدگاه های متفاوت از آن ارائه شده که جدیدترین آن ها، رویکردهای جامعه شناختی و انسان شناختی است. در این دو رویکرد، کودک، یک فعال و کنشگر اجتماعی و انسانی در نظر گرفته می شود یعنی دارای کنش اجتماعی فعال است و سبک زندگی مختص به خودش را دارد و بخشی از هویتش در ارتباط با فضاهای مختلف مانند مدرسه، پارک، خانه و خیابان شکل می گیرد. بنابراین، هر یک از این فضاها باید قابلیت برآورده کردن نیازهای فراغتی، زیستی و آموزشی او را داشته باشند. اما شهرهایی که در جامعه مدرن امروز ایران شکل گرفته اند تا حدودی نتوانسته اند این نیاز را برطرف کنند. زیرا شهر نتوانسته خود را با تصویر مدرنی که از کودک پدید آمده که او انسانی است با نیاز به کار کم، مطالعه و استراحت و بازی بیشتر، سازگار و هماهنگ کند. بنابراین، تصویر جدید به وجود آمده از کودک به عنوان یک شهروند، از یک طرف، او را به عنوان یک کنشگر اجتماعی فعال

در نظر می گیرد که محیط پیرامون خود را می شناسد و مشکلات و دغدغه های خودش را بیان می کند. از طرف دیگر، او به عنوان فردی مشارکت کننده در شهر شناخته می شود. مشارکت کودک مهم ترین اصل در برنامه ریزی و طراحی منظر شهری دوستدار کودک است که می توانیم آن را در قالب سه راهبرد در برنامه ریزی های شهری بیان کنیم: شهر پیاده، طبیعت گرایی و شهر کارآمد و بازی.

مقاله پیش رو حاصل گفت و گو با کودکان یکی از مدارس ساری و بررسی نظرات آنها در خصوص ویژگی های شهر مورد علاقه شان است.

● شهر پیاده

امروزه در شهرها، دسترسی های سواره شهری و رواج حرکت با وسایل نقلیه در سطح شهر تا حدودی توانسته سلطه خود را گسترش دهد و بر زندگی و فرهنگ پیاده غلبه پیدا کند. این در حالی است که در بسیاری موارد زندگی پیاده ما در سطح شهر دچار اختلال شده است. شرایط هنگامی رو به وخامت می گذارد که اتوبان ها و بزرگراه ها به خاطر جابه جایی آسان تر و بدون ترافیک به عنوان یکی از راه حل ها در نظر گرفته می شوند؛ اما ارتباط و حرکت پیاده را دچار مشکل می نمایند. این امر بیش از همه کودکان، سالمندان و اقشار آسیب پذیر دیگر مانند زنان باردار را تحت تأثیر قرار می دهد. از آنجا که جنب و جوش و حرکت لازمه هویت و سلامت کودک است اولین اقدام در منظر شهری می بایست تفکیک مسیر حرکت پیاده از سواره باشد، به گونه ای که کودک هنگام حرکت دارای حس امنیت در پیاده روی باشد. بسیاری از کودکان مورد مطالعه در تصاویری که از شهر ایده آل شان کشیده اند حرکت پیاده و با دوچرخه را در محوریت خود قرار دادند و طی مصاحبه هایی که از ایشان شده بیان داشته اند که آرزو دارند بدون کمک و

اعمالزاده عباس / عکس: جلال شمس آذران

تعامل بهتر با همسالان، همسایگان و خویشاوندان در اختیارشان قرار دهد. با توجه به گفته های کودکان مورد مطالعه، با افزایش فضاهای سبز و پارک ها می توان چنین امکانی را فراهم کرد. زیرا کودکان مدرن امروز، بر خلاف گذشته، در خانه و خانواده های هسته ای و کوچکی رشد می کنند که چنین روابط و فضاهایی را از ایشان دریغ کرده است. برای کودکان، کوچه ی محل زندگی شان به حدی کوچک است که تنها می شود در آن ماشین پارک کرد، در نتیجه فضایی برای بازی باقی نمی ماند تا بتوانند با همسالان خود ارتباط برقرار کنند. بازی کودکان در محله ها و خیابان ها باعث انگیزش حس تعلق به مکان و هویت در آنها می شود.

به طور کلی می توان چنین بیان داشت که اگر از یک شهروند بپرسید که شهر شما زیباست یا نه؟! احتمالاً نخستین چیزی که به ذهنش می رسد و به آن فکر می کند خیابان های شهرش است. اگر آن خیابان ها زیبا باشند، به شما پاسخ خواهد داد: آری، شهر من زیباست. حتی توجه بیش از پیش شهرسازان و مدیران شهری به منظر شهری نیز تلاشی است برای رسیدن به چنین پاسخی. بنابراین، می توان منظر شهری را خوانش شهروندان و جامعه شهری امروز از متن یا بافت شهری خویش دانست. اگر این خوانش برای ساکنانش ایجاد هویت ننماید، شهر دچار اضمحلال خواهد شد. در نتیجه توجه به گروه های مختلف اجتماعی نظیر کودکان می تواند برای شهر آینده، هویت ساز باشد و این هویت سازی می تواند از سه زاویه شهر پیاپی، طبیعت گرای و شهر بازی انجام شود.

منابع:

رجبی، ژیل و دیگران، ۱۳۹۲، منظر شهری دوستدار کودک (رویکرد منظرین در محیط شهر)، مجله تخصصی منظر، شماره ۲۵، زمستان، صص ۲۰-۲۳

<http://anthropology.ir/node/28644>

<http://pars-disa.ir>

بوستان دامادی / عکس: احد تهامی

بوستان دامادی / عکس: آذین انور حقیقی

همراهی والدین بتوانند پیاپی با دوستانشان به مدرسه بروند و یا در خیابان های شهری رفت و آمد کنند. آن ها حتی به کیفیت خیابان هایی که در آن رفت و آمد می کنند نیز اندیشیده اند و خواستار خیابان هایی هستند که دست اندازهای کمتر و خیابان های صاف تری داشته باشد.

• طبیعت گرای

کودکان به طور طبیعی و ذاتی موجوداتی طبیعت گرا هستند و رابطه خود را با طبیعت از طریق تجربه و لمس آن برقرار می کنند. بنابراین در برنامه ریزی های شهری و ایجاد مناظر کاربردی برای شهر باید این امکان فراهم شود. کودکان محیط های طبیعی شهر را به محیط های مصنوع ترجیح می دهند. برای مثال آنها ترجیح می دهند که در ساحل دریا به شن بازی مشغول باشند یا در میان درختان قایم باشک بازی کنند، یا به آب بازی در رودخانه ها بپردازند. بنابراین، طبیعت به عنوان بستر رشد طبیعی، مهارت های اجتماعی کودک را تقویت می کند. طی مصاحبه هایی که از کودکان مورد مطالعه در شهر ساری انجام شد، آن ها بیان داشته اند که ترجیح می دهند به جای ساختمان های بلند مرتبه، قله دماوند و کوه ها را مشاهده کنند و این امر را می شود در بسیاری از نقاشی هایشان مشاهده کرد. طبیعت گرای کودکان تا اندازه ای است که آن ها برای محافظت از فضای طبیعی خود هم راهکارهایی مانند قرار دادن سطوح زباله های تفکیکی در سطح شهر را ارائه دادند.

• شهر کار آمد و بازی

از نظر کودکان شهری کار آمد است که در آن تعامل و مشارکت اجتماعی داشته باشند. از نظر آنها شهری مناسب است که بتواند فضای مناسبی جهت

معرفی دو نظریه پرداز شاخص در حوزه منظر شهری

■ تنظیم: رقیه محمدی

گوردن کالن
 Gordon Cullen

اثر او: منظر شهری (۱۹۶۱)
 معمار و شهرساز بریتانیایی
 (۱۹۱۴-۱۹۹۵) که شکل گیری تئوری های
 طراحی شهری در انگلستان مدیون
 اوست. او طی یک دوره ۱۳ ساله

فعالیت روزنامه نگاری، ریشه های تئوری های طراحی شهری را تبیین و در نهایت در کتابی با عنوان منظر شهری منتشر کرد. در واقع گوردن کالن در ردیف اولین معماران و شهرسازی است که به مفهوم منظر شهری توجه و سعی کرده در قالب مطالعات و تحقیقات، عوامل تاثیرگذار بر منظر را مشخص و تدوین نماید. به عقیده کالن اقدامات انجام شده درباره منظر شهری بی توجه به فلسفه منظر، صرفاً ظاهر سازی بوده اند. کالن معتقد بود که برای نیل به یک شهر با ساختار سالم و کارآمد، تشریک مساعی همه متخصصان از جمله جمعیت شناسان، جامعه شناسان، مهندسان و کارشناسان ترافیک لازم است ولی این کافی نیست. زیرا علیرغم این همکاری ها، هنوز بسیاری از شهرها بی روح و خسته کننده به نظر می رسند و پاسخگوی نیازهای مورد انتظار ساکنان آن نیستند. گوردن کالن حضور شهروندان را در فضاهای شهری ضروری می دانست و آن را مایه سرزندگی می پنداشت. او همواره در ترسیمات خود مردم را به صورتی واقعی و درگیر با فعالیت های روزانه تصویر می کرد. به زعم کالن، مردم یک عنصر مهم شهری می باشند که سلاقی و حضور آن ها فضا را تحت تاثیر خود قرار می دهد. همچنین او در مقالات و ترسیمات خود سعی داشت بیان کند که چگونه جزئیات شهری می توانند تاثیرات زیادی بر روحیات و احساسات مردم داشته باشند.

کالن منظر شهر را «هنر ارتباط» مطرح کرده و معتقد بود تمام عناصر سازنده محیط می باید به نحوی هنرمندانه به هم پیوند داده شوند. به نظر او، عملکرد اصلی شهر همبستگی اجتماعی است؛ بنابراین شهر باید برای عموم، قابل دسترس و باز باشد. اما با ورود بی رویه و سریع خودرو به شهرها و استیلای آن بر تمامی مراکز و محورهای عمومی، شهر از دسترس افراد پیاده خارج و همبستگی و ارتباط اجتماعی دچار خلل شد. گویی کم کم همه در می یافتند که در راه رسیدن به رفاه هر چه بیشتر، بسیاری از ارزش های ناشی از روابط انسان ها را از دست داده اند. کالن معتقد بود برای آنکه مردم از طریق حرکت و نگاه کردن به شهر از آن لذت ببرند لازم است تا با اولویت دادن به پیاده روها و اتصال و پیوستگی آن ها، شهر را برای حرکت پیاده آماده نمود. به علاوه، محیط شهری باید تجربه لذت بخشی برای عموم فراهم نماید. او در کارهایش همواره بر اهمیت انسان و حضور او در محیط های شهری تاکید می کرد.

کوین لینچ
 Kevin A. Lynch

آثار او:
 تئوری شکل شهر (۱۹۸۰)
 نگاهی از جاده (۱۹۶۴)
 سیمای شهر (۱۹۶۰)

شهرساز و نویسنده آمریکایی (۱۹۱۸-۱۹۸۴)، از برجسته ترین نظریه پردازان طراحی محیط در قرن بیستم و از پیشگامان مخالفت با مدرنیسم بود. مجموع آثار او در ۸ کتاب و بیش از ۲۵ مقاله در مجلات مختلف منتشر شده است.

عمر وی صرف تحقیق، نویسندگی، تدریس و نیز مشاوره در زمینه ی برنامه ریزی و طراحی شهری شد. او از خود میراث گرانبهایی از ایده ها و تفکرات مرتبط با مقاصد و ارزش های انسانی در شکل محیط شهری و طراحی محیط های انسانی به جای گذاشت. لینچ مجذوب توصیف و شناخت شکل شهر مدرن، شکل کالبدی شهر و در کل تجربه ی شهری و تعامل بین فضای کالبدی و استفاده ی انسانی بود.

به اعتقاد لینچ مسئله ای که طراح شهری با آن مواجه است، کشف و حفظ مظاهری که سیمای قوی دارند، حل مشکلات بصری آن و نمایان گردانیدن بافت و هویتی است که در آشفتگی موجود پنهان گشته است. طراح شهری باید طرحی آگاهانه و سنجیده ارائه کند و در زمان معینی، مظاهر شهر را زیبا و قابل زندگی نماید. چنین طرحی از طریق «نقشه ی بصری» صورت می پذیرد. تهیه ی چنین نقشه ای ممکن است با تجزیه و تحلیل فرم حاضر شهر و تصویری که مردم از آن در ذهن دارند، آغاز شود و تصویر ذهنی مردم از سیمای شهر را تقویت نماید. این جریان اگر با نظارت و قضاوت ماهرانه همراه نباشد مبتذل و یکنواخت می شود، اما حتی اگر جریان «زیبا گردانیدن شهر» بی فروغ و ناشیانه باشد، ممکن است انرژی اجتماعی مردمی را تشدید کرده و به آن پیوستگی دهد.

بسیاری از مدارکی که توسط لینچ مورد استفاده قرار گرفته حاصل تجزیه و تحلیل فرم و تصویری بود که مردم از قسمت مرکزی سه شهر بزرگ آمریکا «بوستن، نیویورک و جرسی سیتی» در ذهن داشته اند و در جریان تجزیه و تحلیل روش هایی برای «بازدید محلی» و نمونه برداری از مصاحباتی که با مردم درباره ی نمایانی شهر صورت پذیرفت، حاصل آمده است. در واقع روش تحقیق میدانی او ترکیبی است از مصاحبه، مشاهده ی مستقیم و مشاهده ی مشارکتی که در آمیختگی با روشهای اسنادی و پیمایشی، به همراه تیم تحقیقاتی خود از آنها بهره برده است. لینچ معتقد بود برای طراحی شهری که قرار است مردم در آن زندگی کنند باید از تصاویر ذهنی و خواسته های همان مردم استفاده کرد.

آرشیو کتابخانه شهرداری ساری

تئوری شکل شهر
مؤلف: کوین لینچ
ناشر: موسسه انتشارات
دانشگاه تهران
مترجم: دکتر سید حسین بحرینی

مرگ و زندگی شهرهای بزرگ
امریکایی
تألیف: جین جیکوبز
ترجمه: دکتر حمیدرضا
پارسی - آرزو افلاطونی
ناشر: موسسه انتشارات
دانشگاه تهران

سیستم مدیریت محیط زیست
در شهرداری ها
مؤلفان: محمد جواد آبگون -
نرگس بهادری - هاشم خوشنام
ناشر: موسسه نشر شهر

از شار تا شهر
تحلیلی تاریخی از مفهوم
شهر و سیمای کالبدی آن
تفکر و تأثر
تألیف: دکتر سید محسن حبیبی
ناشر: موسسه انتشارات
دانشگاه تهران

دگرگونی شهر با رویکردی
پیشگیرانه به طراحی شهری
مؤلف: تونی هال
مترجم: دکتر منوچهر طبیبیان
ناشر: موسسه انتشارات
دانشگاه تهران

این کتاب با طرح یک سوال ساده آغاز می شود که «چه چیزهایی یک شهر خوب را می سازند؟» و بنا دارد نظریه ای کلی و عمومی در مورد یک مجتمع زیستی خوب ارائه دهد. نظریه ای که با هرگونه محیط انسانی سازگار بوده و به ارتباط بین ارزش های انسانی و فضای کالبدی شهر محدود خواهد شد. تئوری شکل شهر، از ارزش های شکل گیری شهرها سخن می گوید، توسعه تدریجی شهر بوستن آمریکا را بررسی می نماید، به این سوال پاسخ می دهد که شکل شهر چیست و چگونه ساخته می شود، اندازه و بافت شهر و تفکر محله و شبکه های شهری را بررسی می کند، به مدل های شهری و طراحی شهری می پردازد و تصویری از چگونگی ساخت محیط شهری ارائه می دهد.

این کتاب با شیوه زندگی جیکوبز و مردم آمریکا در دهه ۶۰ پیوند دارد و حاصل زندگی جستجوگر، مشاهدات عینی و احساس قوی او نسبت به پدیده های پیرامون، زندگی روزمره مردم و فعالیت های اجتماعی است و عملاً بر طرح ها و برنامه های شهری آن سال ها موثر واقع شده است. او در کتابش بر اصول و اهدافی که برنامه ریزی و بازسازی مدرن را شکل داده، یورش برده است؛ زیرا اولین خصلت نوسازی شهری، ایجاد سازه های متعدد در نواحی نابود شده بافت شهری و به تبع آن جابه جایی و عظمت توده بزرگی از مردم به آن نواحی است. برنامه ای که اگر چه برای افراد کم درآمد تنظیم می شود اما در عمل به ضرر آنان است.

این کتاب بیانگر تجربه های کسب شده در پیاده سازی سیستم مدیریت محیط زیستی ISO 14001 در منطقه ۴ تهران است و به طور کلی، تجربه چندین ساله مؤلفان در امر مشاوره، ممیزی، نظارت و اجرای سیستم های مدیریتی از جمله ISO 14001 را در پنج بخش بیان میکند. در سه بخش آغازین کتاب، گواهینامه ISO 14001 معرفی و کلیات آن بیان می شود و در دو بخش انتهایی کتاب، کلیات روش به کارگیری و راهنمای استفاده از این گواهینامه و نتایج حاصل از آن به نگارش در می آید.

یک کتاب ارزشمند در خصوص تاریخ شهرسازی و شهرنشینی یک کتاب ارزشمند در خصوص تاریخ شهرسازی و شهرنشینی از شار تا شهر کتابی ارزشمند در زمینه تاریخ شهر، شهرسازی و برنامه ریزی شهری در ایران و همچنین تحلیل فرآیندی است که از گذشته، دور و نزدیک ها را از شار (خیابان) به شهر رسانیده است و آینده این دگرگونی را نیز رقم خواهد زد. این کتاب می خواهد شهر ایرانی را در گذشته و حال بازشناسایی کند، تعریفی از مفهوم شهر ارائه دهد و ویژگی های شهر آینده را تخمین زند. بازگشت به تاریخ، نه به معنای منجمد شدن در آن بلکه تحلیل آن است؛ زیرا شناخت ما از هر پدیده به درجه شناخت ما از فرآیند تاریخی آن بستگی دارد. هدف کتاب، ایجاد شار گذشته نیست، منظور شناخت شهر امروز و شهر فردا و درک نظریه ای برای حرکت از گذشته به آینده است.

طراحی شهری به بازسازی شهرها، مکان های اجتماعی و به کارگیری استانداردهای بالاتر معماری توجه می کند. در بسیاری از کشورها، از جمله انگلستان، استفاده از رویکرد فعال در طراحی شهری از سیاست های شهرسازی دولت است. این کتاب حاصل تجربیات یکی از اعضای شورای شهر «چلمزفورد» در خصوص تعمیم طراحی شهری در فرآیند برنامه ریزی محلی است. این روش، متمرکز بر رویکرد فعالانه و نتیجه محور است که اصول طراحی آن باید تضمین کنند که توسعه، قوانین موجود را مورد توجه قرار می دهد و نیازهای عملکردی را برآورده می کند. از این رو طراحی شهری می بایست با سیاست گذاری فضایی گسترده تر تلفیق شود.

اروپایی قدیمی تر هستند و از ارزشمندترین جنگل های جهان به شمار می آیند، به نوعی که از آن به عنوان «موزه طبیعی» یاد می شود. کاشت درختان بومی این منطقه در فضاهای شهری، به سبب سازگاری با اقلیم، مقاومت در برابر آسیب های محیطی و جنبه های زیباشناختی آن ها، به ویژه در درختان پهن برگ، ارزش های فراوانی را برای محیط شهر فراهم می نماید. در نگاهی دیگر، چندان که می گذرد جنبه های جدیدی از ارزش ها و خدمات گونه های زیستی متنوع برای بشر روشن می شود و بسیاری از آن ها در مسیر پیشرفت علم و فناوری، به ویژه در حوزه علوم درمانی، مورد استفاده قرار می گیرد. با این وجود، پیش از آنکه ارزش های زیستی بسیاری از گونه ها بر ما آشکار شود، از میان می روند. لذا تلاش برای حفظ گونه های بومی در محیط شهری که زمانی بخشی از گستره زیستی آن ها بود، گامی است در جهت حفظ ذخیره گاه های ژنتیکی زیستگاهمان تا شاهد نابودی گونه های با ارزش در آتش انقراض نباشیم. بنابر آنچه خواندید، این بخش به معرفی درختان بومی حوزه اقلیمی و جغرافیایی شهر ساری و ویژگی های آن ها می پردازد.

کتابخانه حیات در آتش می سوزد و ما باید آن را خاموش کنیم... درختان، به عنوان بخشی از فضای سبز شهری، در ایجاد پیوستگی در فضاهای عمومی و کاهش آلودگی های بصری شهری بسیار ارزشمند هستند. کاشت درخت در شهر و اقدام جهت حفاظت از گونه های قدیمی موجود در فضاهای شهری که توانسته اند از مسیر عبور چرخ توسعه نجات یابند، یکی از مسئولیت های شهرداری هاست. برای انتخاب نوع درختان جهت کاشت در شهر معیارهایی مورد توجه قرار می گیرند که از آن جمله می توان به هزینه های نگهداری، نیازهای آبی کم، مقاومت به آفات، قابلیت سایه اندازی، استقامت، زیبایی فصلی، بلند قامتی و قابلیت در پوشش بی نظمی و ناهماهنگی های ساختمانی اشاره کرد. درختان و گیاهان بومی هر منطقه ضمن داشتن بخش زیادی از این معیارها، معرف هویت اقلیمی آن منطقه نیز هستند و می توانند در اولویت کاشت درخت در حوزه شهری خود باشند. بسیاری از شهرهای استان مازندران از جمله ساری از نظر جغرافیایی در محدوده جنگل های هیرکانی واقع شده اند. جنگل هایی متعلق به دوره ژوراسیک، که از لحاظ قدمت چند هزار سال از جنگل های

درخت انجیلی کهن درخت هیرکانی

قرعه فال معرفی گونه های بومی، این بار به نام درخت انجیلی افتاد. درختی که جنگل های جلگه شمالی، پاییز باشکوه خود را مدیون اعجاز رنگ های اوست. در پاییز، هنگامی که بسیاری از درختان به خزان بی برگی می نشینند، درخت انجیلی جلوه گری خود را آغاز می کند. خزان این درخت، با تغییر رنگ برگ های آن به طیف گسترده ای از رنگ های سبز سیر، زرد، نارنجی، قرمز، بنفش، ارغوانی و قهوه ای آغاز می شود.

انجیلی، درختی کند رشد است. ممکن است رشد هر یک متر آن، حدود یک سال و نیم طول بکشد. رشد تاج آن، در سال دوم یا سوم کاشت آغاز می شود به نحوی که یک درخت انجیلی ده متری ممکن است تاج زیبا و رنگارنگی به قطر هشت متر داشته باشد. بلندای این درخت معمولا بین ۱۵ تا ۲۰ متر می باشد اما در مناطق بومی و جنگلی درختانی با ارتفاع ۳۰ متر هم وجود دارند. به علاوه، قدرت جوش خوردن تنه آن بالاست. اگر تنه های انجیلی بر روی هم قرار گیرند به راحتی به هم گره می خورند، درهم می تنند و نقش های زیبایی می آفرینند. افزون بر زیبایی چشم نواز، مقاومت این گونه در برابر پوسیدگی، آتش سوزی، خشکسالی، بیماری، آفات و حتی آلودگی های محیطی بسیار بالاست. شاید همین عوامل باعث استفاده روز افزون از درخت انجیلی در کشورهای اروپایی و آمریکایی شده است. قیمت یک نهال کوچک انجیلی در بازارهای اروپایی بیش از ۵۰ یورو (معادل ۲۵۰ هزار تومان) است و از آن در طراحی باغ ها و خیابان ها استفاده می شود. در حالی که متأسفانه، ما به سرعت در حال قطع انجیلی در نواحی جنگلی هستیم و بیشترین استفاده ما از آن، تهیه زغال و در صنایع دکوری است.

در حالی که در مسیر توسعه، شهرها و حتی روستاهای ما به سرعت در حال محاصره با آهن، بتن و سیمان هستند و طبیعت روز به روز از زندگی ما دورتر می شود، شاید بتوان با کاشت این گونه های بومی و اصیل در شهرها، زیبایی و سرزندگی و آرامش روانی را به شهروندان هدیه داد. چشم های خود را می بندم و پاییز پیاده راهی را تصور می کنم که با درختان انجیلی آذین شده است، رنگارنگ و روح فزا.

نام علمی انجیلی: Parrotia Persica است که این نام پیانگر اصالت ایرانی آن است.

شان هیفرنان

برگردان: مصطفی عطری
کارشناس ارشد باغبانی

دیوارهای سبز

سازه هایی که هیچگاه از مد نمی افتند

دیوارهای سبز قطعه یا پنلی از گیاهان هستند که به طور عمودی و با استفاده از روش هیدروپونیک یا آبکشت (کشت بدون خاک) رشد می کنند. این سازه ها می توانند به صورت آزاد یا متصل به دیوار باشند. عناوین دیگری همچون باغ عمودی، دیوار زنده یا سازگار با محیط زیست نیز برای دیوارهای سبز به کار می رود. ایده دیوارهای سبز برای اولین بار توسط «استنلی هارتوایت» در سال ۱۹۳۸ مطرح شد، با این حال مدل صنعتی و کاربردی آن توسط «پاتریک بلانک» معرفی شد. وی پس از ایجاد یکی از معروف ترین دیوارهای سبز در موزه دو کوای برانلی در پاریس، که جرقه ای برای تحول در معماری پایدار بود، به عنوان پدر دیوار سبز نام گرفت.

قدم اول برای داشتن نمای سبز در ساختمان ها استفاده از گیاهان در حال رشد، مانند گیاهان بالارونده مثل پیچک، در نما است. نسل بعدی نمای سبز، دیوارهای سبز است که به عنوان مجموعه ای برنامه ریزی شده از گیاهانی است که در یک ساختار به دور ساختمان ایجاد می شود. این سازه معجزه آسا، طبیعت را به محیط شهری می آورد. وقتی در شهر ها مقادیر بالایی بتن گسترش یافته و آلودگی بالا می رود، استفاده از دیوارهای سبزی می تواند این روند را معکوس نماید. دقت در ترکیب گیاهی انتخاب شده در این دیواره سبز برای کمک به بازگرداندن تعادل در طبیعت است. دیوارهای سبز در شهر های بزرگ، همان کارکرد فضای سبز را در شهر های کوچک دارند. آنها می توانند محیط شهری را به فضای طبیعی و زیبا تبدیل کنند و همچنین کیفیت هوا را بهبود بخشند و سالم نمایند.

این سازه می تواند به تعدیل درجه هوا به خصوص در تابستان گرم و شرجی شهرمان کمک کند. روان آب های سطحی را که از معضلات شهری محسوب می شوند، کاهش دهد. گرد و غبار و آلاینده ها را جذب نماید و کیفیت هوا را بهبود بخشد. همچنین با توجه به کاهش زمین برای ایجاد فضای سبز و قیمت بالای زمین در شهر ها برای ساخت پارک، ایجاد فضای سبز عمودی و دیوارهای سبز بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

دیوارهای سبز با ایجاد سایه، اثرات مستقیم نور خورشید را کاهش می دهد. همچنین، برخلاف اجر یا بتن، سطوح گیاهی انرژی خورشید را ذخیره نمی کنند، بلکه آن را منعکس می نمایند. دیوارهای داخلی و خارجی به طور فعال با فرآیند تبخیر و تعرق موجب خنک شدن هوا در تابستان شده و نیاز ساختمان به دستگاه های خنک کننده را کاهش می دهد.

■ تاثیر دیوارهای سبز بر کیفیت هوا

از زمان انقلاب صنعتی و گسترش مدرنیته، آلودگی هوا افزایش یافته است. در مناطق پر ساختمان، گازهای آلاینده و ذرات معلق سمی در هوا وجود دارد که می توانیم با استفاده از طبیعت آن آسیب ها را کاهش دهیم. با این حال، خاصیت تصفیه کنندگی گیاهان (جذب آلاینده ها) کمتر شناخته شده و مورد توجه قرار گرفته است. با افزایش تعداد مطلق گیاهان در دیوارهای سبز، تاثیرات طبیعی آنها افزایش می یابد. در مطالعه ای مشخص شد که دیوارهای سبز در خیابان های شهری باریک با ساختمان های بلند، تاثیر بسزایی در بهبود کیفیت هوا دارد. این دیواره ها آلاینده های مضر مانند دی اکسید نیتروژن و ذرات معلق را به ترتیب ۴۰ و ۶۰ درصد کاهش داده بودند.

■ مزایای بصری دیوارهای سبز

رشد دیوار سبزی که به خوبی طراحی شده می تواند منظر ساختمان را بهبود بخشد و به آن رنگ و بافتی اضافه نماید که هیچ وقت از مد نمی افتد. هردیواری که به طور خاص و هنرمندانه با استفاده از انواع مختلف گل و گیاهان طراحی شده باشد، می تواند جایگزین چمن در کنار ساختمان شما شود.

■ اثرات دیوار سبز بر ساختمان

تاثیرات منفی تغییر درجه حرارت بر روی مصالح ساختمان ها در طول زمان منجر به زوال ساختمان و ایجاد شکاف و ترک در دیوارها می شود. دیوار سبز بیرونی علاوه بر جلوگیری از نوسانات دمایی، با انحراف آب باران از دیوار ها در زمان بارندگی سنگین و همچنین حفاظت در برابر اشعه UV از ساختمان حفاظت می کند.

■ دیوار سبز و کاهش مصرف انرژی

یکی از عوارض جانبی و نگران کننده در محیط های پر از ساختمان شهری، اثر «جزیره حرارتی شهری» نامیده می شود. تحقیقات نشان داده است که مناطق شهری به طور قابل ملاحظه ای گرم تر از مناطق روستایی است. اثرات منفی افزایش دما موجب افزایش تقاضای انرژی در تابستان و در نهایت منجر به آلودگی هوا و محیط زیست می شود. دیوارهای سبز با ایجاد سایه، اثرات مستقیم نور خورشید را کاهش می دهد. همچنین، برخلاف اجر یا بتن، سطوح گیاهی انرژی خورشید را ذخیره نمی کنند، بلکه آن را منعکس می نمایند. دیوارهای داخلی و خارجی به طور فعال با فرآیند تبخیر و تعرق موجب خنک شدن هوا در تابستان شده و نیاز ساختمان به دستگاه های خنک کننده را کاهش می دهند. مزایای دیوار سبز محدود به تابستان نیست. این دیواره با عایق بندی ساختمان، موجب کاهش هزینه انرژی برای گرم کردن ساختمان در فصل زمستان می شود.

■ کاهش سر و صدا

مدت های زیادی است که در بزرگراه و سایر جاده های پرسر و صدا در آمریکا و اروپا از گیاهان برای کاهش سر و صدا استفاده می شود. می توان از دیوارهای سبز برای این منظور نیز استفاده نمود چون پوشش گیاهی در مقابل صداهایی با فرکانس بالا مانند بلوک های طبیعی عمل کرده و آن را به فرکانس پایین تبدیل می کند. با توجه به مزایای قابل توجهی که برای دیوار سبز ذکر شده و نظر به ویژگی های اقلیمی محدوده جغرافیایی شهر ساری که به سهولت امکان رشد و پرورش انواع گونه های گیاهی را فراهم می نمایند، با صرف هزینه بسیار کم می توان از ظرفیت دیوار سبز در شهر استفاده کرد. گیاهانی مانند پاپیتال (عشقه)، کاغذی، موچسب، پیچ گلاسیس، پیچ ساعتی، پیچ امین الدوله و انواع یاس ها برای احداث دیوار سبز در منطقه مناسب هستند. این سازه می تواند به تعدیل درجه هوا به خصوص در تابستان گرم و شرجی شهرمان کمک کند. روان آب های سطحی را که از معضلات شهری محسوب می شوند، کاهش دهد. گرد و غبار و آلاینده ها را جذب نماید و کیفیت هوا را بهبود بخشد. همچنین با توجه به کاهش زمین برای ایجاد فضای سبز و قیمت بالای زمین در شهر ها برای ساخت پارک، ایجاد فضای سبز عمودی و دیوارهای سبز بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

عکس: جواد روشن

پراکنده رویی شهری و سلامت عمومی

رشد هوشمندانه

در ایالات متحده، برای مقابله با توسعه حاشیه شهری، مجموعه ای از گروه ها در سطوح دولت های محلی، ایالتی و فدرال به رهیافتی ابتکاری پرداختند که رشد هوشمندانه نامیده می شود. رشد هوشمندانه، بازگشتی به شکل زندگی شهری قرون ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ است که مردم در آپارتمان ها و قطعه زمین های کوچک زندگی و پیاده یا با ترن برقی رفت و آمد می کنند. اصطلاح رشد هوشمندانه بر حسب دیدگاه و دور نمای مورد نظر تعاریف متفاوتی دارد. رشد هوشمندانه سعی بر این دارد که میان توسعه و کیفیت زندگی ارتباط برقرار کند. برای اجرای این رهیافت توسعه ی شهری می توان از استراتژی ها و تاکتیک های متنوعی استفاده نمود از جمله: پشتیبانی از اخذ مالیات از بنزین برای یارانه دهی به سیستم های ریلی، استفاده از مرزهای رشد شهری برای متوقف کردن گسترش در حومه های شهر، کدهای محدوده بندی جدید برای متراکم کردن محله های موجود، اعطای تسهیلات به افرادی که بر اساس خط مشی توسعه شهری و در محدوده پیش بینی شده آن اقدام به ساخت و ساز می کنند، اعمال محدودیت بر ساخت و ساز مجتمع های تجاری جدید و محدودیت هایی بر کشاورزان تا نتوانند اراضی خود را به بساز و بفروش ها بفروشند. به طور کلی، رشد هوشمندانه به دنبال تمرکز، توجه به منابع و احیای سرمایه اجتماعی و تزریق سرزندگی به هسته و حومه های قدیمی و پر سابقه تر شهرها است. رشد هوشمندانه به دنبال این است که شهر متمرکز تر، حمل و نقل و پیاده روها جهت دار تر و کاربری های مسکونی، تجاری و خرد، بیشتر مختلط شوند. بر این اساس می توان مجموعه اهداف و مقاصد این رهیافت را به عنوان اصول رشد هوشمندانه بدین شرح برشمرد:

گرد آورنده و مترجم: ترنم رضایی
کارشناسی ارشد مهندسی منابع طبیعی - محیط زیست

هنگامی که شهرها به مناطق حومه و غیر شهری اطراف گسترش می یابند و یا در قطعات بزرگ اراضی با الگوی کم تراکم توسعه پیدا می کنند و کاربری های مختلف از جمله خانه سازی، جزئی فروشی ها، ادارات، صنایع، تسهیلات تفریحی و فضاهای عمومی مانند پارک ها از یکدیگر جدا می شوند، پدیده پراکنده رویی شهری اتفاق می افتد. به واسطه این اتفاق، حومه های جدیدی در اطراف شهرها ایجاد می شوند که در مقایسه با تنوع موجود در شهر سنتی و یا تاسیسات شهرکی کوچک نسبتاً همگن اند (به عنوان مثال تنها کاربری مسکونی دارند و فاقد کاربری تجاری یا اداری هستند). بنابر این، در این حالت نیاز به ساخت جاده های فراوان تر و مسافرت های درون شهری بیشتر غیر قابل اجتناب است. گاهی حتی برای خرید یک روزنامه یا شیشه شیر نیاز به استفاده از خودرو است. با بسط یافتن حومه ی شهرها، سرمایه گذاری ها و فرصت های اقتصادی از مرکز به پیرامون شهر جابه جایی می شود. در این الگوی توسعه شهری، طرح ریزی و هماهنگی منطقه ای نسبتاً ضعیف است. پراکنده رویی نوعی از توسعه است که در آن نیاز به رانندگی حد فاصل میان خانه و محل کار افزایش می یابد. این در حالی است که کلید موفقیت جوامعی که توسعه، زندگی روزمره و اقتصاد و محیط زیستشان را بهبود داده، اصول رشد هوشمندانه بوده است.

پیامدها، همچون زندگی کم تحرک، تهدیدهای کمی و کیفی آب و گسترش اثر جزیره ی حرارتی شهری، مرتبط با الگوهای کاربری اراضی هستند. به علاوه، برخی پیامدها در زمینه ی سرمایه ی اجتماعی و بهداشت روانی، به طور غیرمستقیم در اثر ابعاد اجتماعی پراکنده رویی ایجاد می شوند. در ادامه هر یک از اثرات ناشی از استفاده از خودرو، تغییر الگوی کاربری اراضی و اثرات اجتماعی پراکنده رویی مورد بررسی قرار می گیرند.

۱. اثرات مستقیم ناشی از خودروها

یکی از عوارض اصلی پراکنده رویی، سفرهای ماشینی است و مبنای مناسبی را برای تشخیص آن نشان می دهد. رابطه ی نزدیکی میان تراکم پایین تر توسعه و سفرهای بیشتر خودروها وجود دارد. استفاده از خودرو موجب عدم تحرک و وابستگی فوق العاده ی افراد به آن می شود و همچنین با آسیب های بهداشتی شامل آلودگی هوا، تصادفات و وسایل نقلیه و جراحات و تلفات عابران همراه است. تصویر شماره یک، مقایسه تولید کربن، به سبب استفاده از وسایل نقلیه، در دو کلانشهر آتلانتا و بارسلونا است. با آنکه هر دو شهر، جمعیت مشابهی دارند به دلیل آن که آتلانتا یک شهر پراکنده رو است میزان تولید کربن در آن بسیار بالاتر از تولید کربن در بارسلونا است.

۲. اثرات ناشی از تصمیمات کاربری اراضی

الگوهای کاربری سرزمین و مسافرت ارتباط بسیار نزدیکی با هم دارند. اگر کاربری های سرزمین متفاوت جدا شده باشند، فاصله میان آن ها زیاد باشد و امکان دسترسی جاده ها بیشتر از گذرگاه ها و پیاده روها باشد، مردم از پیاده روی و دوچرخه سواری به رانندگی روی می آورند. برای مثال، ایلات متحده کشور رانندگان است. اغلب مسیرها در این کشور طولانی تر از یک مایل است. بنابراین برای طی کردن آن ها باید از خودرو استفاده کرد و تنها ۹ درصد سفرها به صورت پیاده و ۱ درصد آن ها با دوچرخه انجام می گیرد؛ ولی در هلند ۳۰ درصد همه ی مسافرت ها با دوچرخه و ۱۸ درصد آن ها با پای پیاده انجام می گیرد.

- کاربری سرزمین مختلط

- طراحی ساخت و سازها به صورت متراکم

- ایجاد فرصت های متنوع برای انتخاب اشکال مختلف کاربری - مسکونی

- ایجاد همسایگی های قابل دسترسی به صورت پیاده

- حفظ فضاهای باز، کشتزارها، زیبایی های طبیعی و مناطق حیاتی

زیست محیطی

- نیرو بخشیدن و توسعه ی مستقیم جوامع موجود

- ایجاد فرصت های متنوع برای انتخاب انواع تسهیلات سفری (درون شهری)

- قابل پیش بینی، منصفانه و کارا ساختن تصمیمات توسعه

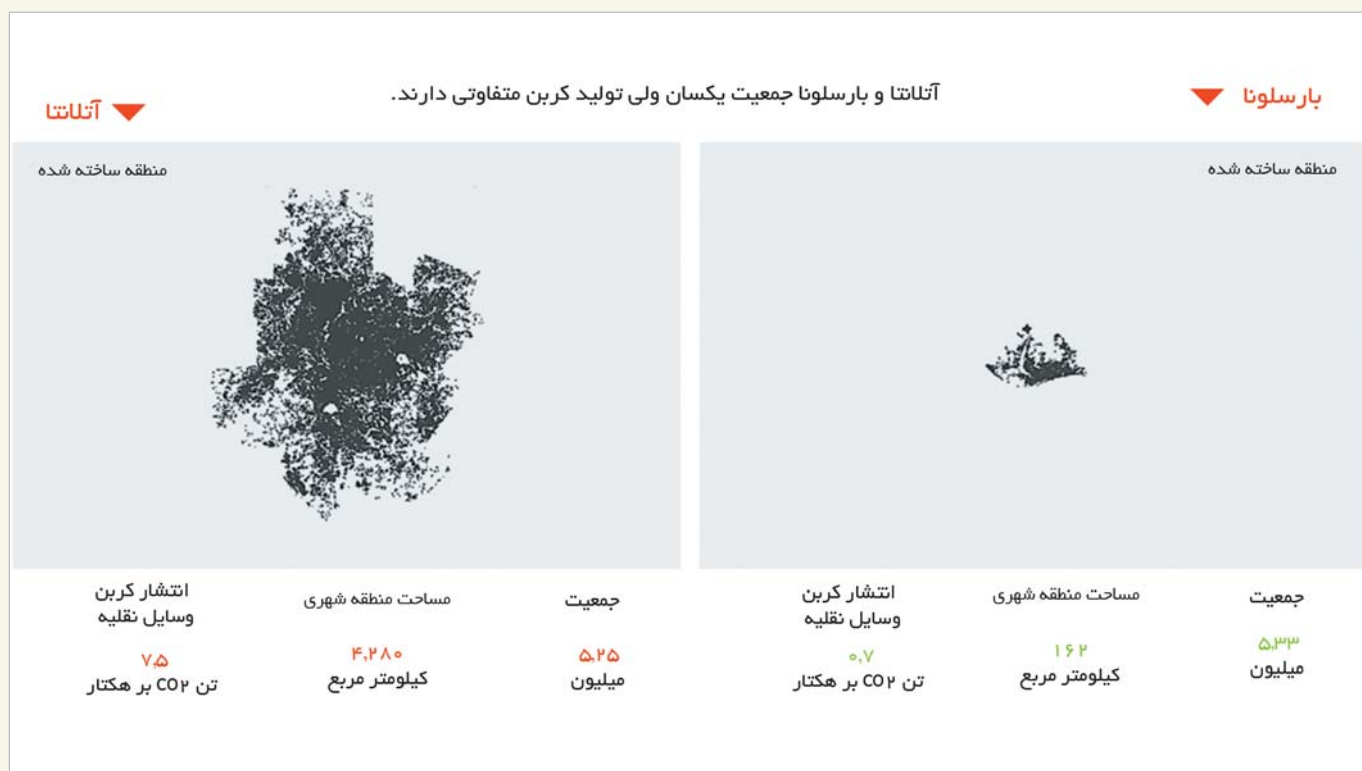
- تشویق اجتماع و سرمایه گذاران برای همکاری در تصمیمات توسعه

مرز های رشد شهری

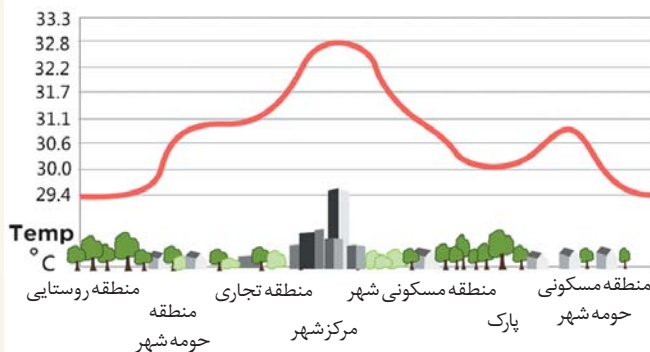
در راستای رشد هوشمندانه شهر و به جهت جلوگیری از پراکنده رویی و گسترش شهر به حومه ها، برای هر شهر مرزهایی تعریف می شود. یک مرز رشد شهری، خطی فرضی در نقشه است که یک منطقه ی شهری را از کمر بند سبز زمین های باز اطراف آن یعنی مزارع، آبخیز ها و پارک ها جدا می کند. این مرز ها برای دوره های قابل توجه زمانی، مثلاً ۲۰ ساله یا بیشتر، و در جهت متوقف کردن زمین خواری در حاشیه یا حومه ی شهر وضع می شوند. یک مرز رشد شهری تنها یک خط جدا کننده مناطق شهری از مناطق روستایی نیست بلکه یک مرز دراز مدت، یک ابزار مدیریت رشد حرفه ای است که برای کنترل مستقیم یا دوره ای رشد و در جهت توسعه ی شهری پیوسته با فشردگی بیشتر استفاده می شود. هدف کلیدی دیگر مرزهای رشد شهری، حفاظت از اراضی زراعی و منابع دیگر از توسعه ی کم تراکم یا پراکنده رو است.

اثرات پراکنده رویی شهری

پراکنده رویی از منظر بهداشتی می تواند پیامدهای مثبت و منفی داشته باشد. برخی از این پیامدها، مانند آلودگی هوا، تصادفات خودروها و تلفات و صدمات به عابران، به صورت مستقیم با خودروها سرو کار دارند. دیگر

«تصویر شماره دو»

دهد که برای عموم در اینترنت قابل مشاهده است. همان طور که در تصویر شماره دو قابل مشاهده است در مرکز شهر دمای هوا بسیار بالاتر از نقاط اطراف و مناطق روستایی است.

توسعه کلان شهرها می تواند اثر جزیره حرارتی را شدت بخشد. پراکنده رویی مناطق کلان شهری، با فواصل مسافرتی بیشتر، میزان بزرگی از سفرهای خودروها را ایجاد می کند. در نتیجه، احتراق بیشتر سوخت، تولید بیشتر کربن دی اکسید و سهم بیشتری در تغییرات اقلیمی جهانی خواهد داشت.

۳. جنبه های اجتماعی پراکنده رویی

بهداشت روانی

جنبه های واقعی پراکنده رویی، مانند سفرهای روزانه از حومه به شهر، می تواند به افراد فشار روانی تحمیل کند. صرف وقت بیشتر در خیابان های شلوغ، باعث افزایش پیامد های روحی مانند استرس و عصبانیت های خیابانی و حتی ناراحتی های جسمی از جمله کمردرد، بیماری های قلبی - عروقی و تنفسی می شود.

سرمایه ی اجتماعی

این یک واقعیت ساده است که زمان بیشتر برای رانندگی، یعنی زمان کمتر بادوستان، خانواده و انجام فعالیت های اجتماعی. طبق برآوردها، هر ۱۰ دقیقه اضافی برای رانندگی، ۱۰ درصد دخالت های اجتماعی را کاهش می دهد. به علاوه، الگوهای توسعه ی حومه شهری، گاهی به لایه بندی های قابل توجه اقتصادی و نمایش شکاف طبقاتی می انجامد. بسیاری از خانه سازان در محدوده قیمت خاصی ساخت و ساز می کنند که خریداران خانه های گران تر را به طور موثر از خریداران خانه های ارزان تر جدا می کند (آن هایی که در سطوح پایین اقتصادی اند، نادیده گرفته می شوند). این الگو همگنی را در همسایگی ها ایجاد می کند، اما موجب نابرابری هایی در پهنه ی مناطق کلان شهر می شود.

ملاحظات عدالت زیست محیطی

تحقیقات نشان داده که مردم فقیر و اعضای گروه های اقلیتی به صورت غیر منصفانه ای در معرض مخاطرات زیست محیطی قرار دارند. به طور کلی، الگوی توسعه ی پراکنده رویی می تواند مردم فقیر را از فرصت های اقتصادی بی بهره کند. وقتی که مشاغل، مغازه ها، مدارس خوب و دیگر منابع به خارج از هسته ی شهر مهاجرت کنند، فقر در محله هایی که ندید گرفته شده اند متمرکز می شود. در نتیجه پراکنده رویی محله های فقیر را فقیرتر می کند.

فعالیت فیزیکی

از شاخصه های بارز پراکنده رویی می توان به تراکم پایین مناطق مسکونی، تراکم شغلی پایین، ارتباط پایین تر، مسافرت های ماشینی بیشتر، پیاده روی کمتر و استفاده کمتر از دوچرخه نسبت به جوامع متراکم تر اشاره کرد. زندگی بی تحرک امروزی و فعالیت های فیزیکی کم، موجب افزایش سریع شیوع اضافه وزن در سال های اخیر و در نتیجه بیماری های قلبی - عروقی، سکت، دیابت و عوامل دیگر مرگ و میر شده است.

کیفیت و کمیت آب

پراکنده رویی می تواند هم کمیت و هم کیفیت ذخایر آب را تحت تاثیر قرار دهد. با پاکسازی پوشش های جنگلی و ایجاد سطوح نفوذ ناپذیر درگستره وسیع، بارندگی کمتری به طور موثر جذب می شود و به سفره های آب زیر زمینی باز می گردد. در عوض، جریان های طغیانی بیشتری به نهراها و رودخانه ها راه یافته و به پایین دست می رسند. این به طور مشابه برای آب شدن برف هم، به ویژه در اوایل آن، صادق است. مدل سازی ها نشان می دهد که الگوهای تراکم توسعه ی بالاتر می تواند کل میزان روان آب و اوج جریان را کاهش دهند. با تغذیه کمتر سفره های آب زیر زمینی، اجتماعات وابسته تر به آب های زیر زمینی برای تامین آب آشامیدنی می توانند با کمبود رو به رو شوند.

از سوی دیگر، کیفیت آب نیز از چندین راه تحت تاثیر قرار می گیرد. امروزه با کنترل بیشتر بر منابع نقطه ای آلودگی آب نظیر کارخانه ها، واحدهای تصفیه ی آب و تاسیسات مشابه، منابع آلودگی غیر نقطه ای به عنوان تهدید اصلی ذخایر آبی مطرح شده اند. آلودگی هایی با منشأ غیر نقطه ای هنگامی رخ می دهند که بارش ها یا آب حاصل از ذوب برف، رو و زیر زمین حرکت کرده، آلاینده ها را برداشته و آن ها را به آب های سطحی (دریاچه ها، رودخانه ها، تالاب ها و آب های ساحلی) و آب های زیر زمینی تخلیه کنند. این مشکل بیشتر در اراضی زراعی که منبع اولیه آلاینده هایی شامل کود ها و علف کش ها و حشره کش ها است، بروز می کند. اگر چه، امروزه به طور فزاینده ای انواعی از آلاینده های غیر نقطه ای اهمیت یافته اند. این دسته از آلاینده ها شامل روغن ها و گریس ها و دیگر مواد شیمیایی سمی شسته شده از جاده ها، زمین های پارکینگ و دیگر سطوح، رسوبات حاصل از مدیریت نامناسب مکان های در حال احداث، مناطقی که شاخ و برگ آن ها پاک سازی شده اند، یا سواحل رودخانه ای در حال فرسایش، هستند. مطالعات در مورد نقل و انتقالات هیدروکربن های چند حلقه ای آروماتیک، روی و پسماند های آلی نشانگر این هستند که توسعه ی حاشیه ی شهری با بار بالای این آلودگی ها در آب های سطحی مجاور شان در ارتباط است.

اثر جزیره ی حرارتی

در روزهای گرم، مناطق شهری می توانند ۶ تا ۸ درجه ی فارنهایت گرمتر از مناطق اطراف خود باشند، اثری که به عنوان اثر جزیره ی حرارتی شهری شناخته شده است. اثر جزیره ی حرارتی به دو علت رخ می دهد. اول این که، سطوح تیره ای مانند خیابان ها و پشت بام ها به طور موثری گرمای نور خورشید را جذب و به صورت تابش حرارتی مادون قرمز تابش می کنند. این سطوح می توانند به دماهایی ۵۰ تا ۷۰ درجه فارنهایت بالاتر از هوای اطراف شان برسند. دوم، محیط های شهری به نسبت، عاری از پوشش گیاهی هستند. به ویژه درختان، که به واسطه ی سایه، تبخیر و تعرق خود، هوای خنک ایجاد می کنند. با پراکنده رویی شهری، گرمای جزیره حرارتی، محدوده جغرافیایی و شدت اش توسعه می یابد به ویژه اگر الگوی توسعه های آتی به صورت گسترده شامل قطع درختان و احداث جاده ها باشد. تصویر برداری ماهواره ای ناسا می تواند اثر جزیره ی حرارتی را نشان

عکس: منوچهر عبد اله زاده

راه حل ها

برای روشن کردن روابط پیچیده ی میان کاربری اراضی، حمل و نقل و سلامتی تحقیقات بیشتری نیاز است. کدام رویکرد های برنامه ریزی، طراحی و احداث شهری به کاهش آلودگی هوا، کاهش حرارت شهری، تشویق فعالیت های بدنی، کاهش تلفات و آسیب های مرتبط با خودرو ها و حفظ سلامت روانی و روابط اجتماعی منجر می شود؟ با تشخیص و درک هزینه های بهداشتی پراکنده رویی شهری، می توانیم شروع به طرح راه حل ها بکنیم. بسیاری از راه حل های بالقوه را می توان در رهیافت رشد هوشمندانه یافت که با ویژگی هایی از جمله: تراکم بالاتر، توسعه ای با پیوستگی بیشتر،

منابع:

حفظ فضاهای سبز، کاربری های اراضی مختلط با همسایگی هایی قابل دسترس پیاده، احداث محدود جاده ها که با جایگزین های حمل و نقلی متعادل شده، ناهمگنی معماری، ناهمگنی اقتصادی و نژادی - قومی، تعادل توسعه و سرمایه گذاری میان مرکز و پیرامون شهر و برنامه ریزی منطقه ای کارا و هماهنگ مشخص شده است. بسیاری از مزایای مرتبط با سلامتی مانند آلودگی هوای کمتر، فعالیت بدنی بیشتر، دمای پایین تر هوا و تصادفات خودرویی کمتر می توانند از این رهیافت جریان یابند. در نتیجه، ممکن است به مزایای کلی تری مانند محیط زیست پاکیزه تر و محله هایی قابل سکونت تر هم دست یافت.

- 1- Arbury J., From Urban Sprawl to Compact City – An analysis of urban growth management in Auckland,
- 2- Frumkin H., Urban Sprawl and Public Health, 2002. Public Health Reports, May-June 2002, Volume 117, 2002 Association of Schools of Public Health.
- 3- Get Smart on Smart Growth, Presented by the Minnesota Shopping Center Association, 2001
- 4- Riggs D., O'Toole R., Cox W., URBAN SPRAWL, over view,
www.cei.org.
- 5- This is smart growth, Smart Growth Network,
www.smartgrowth.org/sgn/partners.asp.
- 6- Urban Growth Boundaries, GREENBELT ALLIANCE,
www.greenbelt.org

عکس: آرشیو

ناهید کرمی
کارشناس محیط زیست

نقش نظارتی شهرداری ها در تثبیت محیط زیست شهری سالم

- ۱- امور مواد زائد جامد
- ۲- امور آب و فاضلاب
- ۳- امور مربوط به آلودگی هوا و صدا

بخش عمده فعالیت های زیست محیطی در شهرها که تا کنون مدیریت آن تقریباً به طور کامل در اختیار شهرداری ها بوده، امور زائد جامد یا زباله ها است. منابع مختلفی برای تولید زباله ها در شهرها وجود دارد از جمله: صنایع و کارگاه ها، خانوارها، بیمارستان ها، ادارات، مدارس، مراکز تجاری، تفرجگاه های عمومی و رفت و روب شهری. زباله پس از تولید در هر یک از منابع ذکر شده، نیاز به برنامه ریزی و مدیریت مراحل مختلف: ذخیره در محل، جمع آوری، حمل و نقل، پردازش، بازیافت و دفع دارد. با نگاهی اجمالی به وضعیت موجود مدیریت مواد زائد شهر مشاهده می شود که اغلب شهرداری ها، به دلایل متعدد در انجام این بخش از وظایف خود توفیق چندانی نداشته اند. برای مدیریت آب و فاضلاب در محدوده شهر، لازم است تاسیسات مربوط به آب و فاضلاب مجوزهای لازم را از شهرداری دریافت نمایند. اقداماتی نظیر تامین کلیه هزینه های مربوط به احداث، نگهداری و استهلاک شبکه ها و تاسیسات بر عهده شرکت های آب و فاضلاب است. از وظایف شهرداری در این حوزه می توان به برنامه ریزی و نظارت بر احداث شبکه آب و فاضلاب در محدوده قانونی شهر اشاره کرد. بر اساس قوانین، وظیفه تامین و حفظ بهداشت شهری با توجه به نقش بسیار مهم دفع اصولی و بهداشتی فاضلاب ها بر عهده شهرداری است و این نهاد می بایست نظارت فعال و همه جانبه ای را بر روند جمع آوری، هدایت و بازیافت فاضلاب شهری داشته باشد. در بخش آلاینده های هوا، با توجه به این که پخش و انتشار هر نوع مواد آلاینده بیش از حد مجاز از منابع تجاری، خانگی و ... در هوای آزاد ممنوع

شهر به عنوان مهم ترین سکونتگاه بشر همواره از دیدگاه های مختلف مورد توجه و بررسی بوده است. حفظ محیط زیست شهری از جمله دیدگاه هایی است که در زمینه مدیریت شهری، به ویژه در سال های اخیر، در اغلب کشورهای جهان مطرح گشته و به تدریج به عنوان عمده ترین مسئله شهرنشینی مورد توجه قرار گرفته است.

شهر سالم، بنا به تعریف سازمان بهداشت جهانی، شهری است که در آن « با بهبود شرایط اجتماعی، فیزیکی و زیست محیطی و استفاده از منابع و امکانات موجود موقعیتی فراهم شود که در اثر آن، مردم ضمن حمایت یکدیگر و مشارکت گروهی، در انجام کلیه امور زندگی قابلیت های خود را به حداکثر ممکن برسانند ».

در ایران به رغم طرح دیرپهنگام مباحث محیط زیست شهری، این موضوع به تدریج نقش پررنگ تری را در برنامه ریزی و مدیریت شهری یافته و در مقوله «مدیریت یکپارچه شهری» جنبه مدیریت محیط زیست شهری نیز مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در میان نهادهای دولتی و غیردولتی که در زمان حاضر در ایران عهده دار بخشی از امور مربوط به حفظ محیط زیست شهری اند، نمی توان به سادگی از نقش شهرداری ها که در واقع، بنا به نظر بسیاری از کارشناسان، کانون اصلی مدیریت واحد شهری قلمداد می گردند، گذشت.

لیکن به راستی، شهرداری ها تاکنون در حیطه محیط زیست شهری، چه نقش و جایگاهی داشته اند و به لحاظ قانونی تا چه حد قابلیت مداخله در مسائل مدیریت حفظ محیط زیست شهری در شهرداری ها وجود دارد؟ عمده ترین مسائلی که هر شهر از لحاظ حفظ محیط زیست با آن رو به رو است و از گذشته تا امروز، به نوعی مرتبط با وظایف شهرداری ها است را می توان بدین صورت دسته بندی کرد:

● پرداختن به مسائل شهری از سوی سازمانی در جایگاه سیاستگذاری و نظارت کلان، امری است که موجب گستردگی بیش از حد وظایف اصلی آن خواهد بود. این موضوع شاید عمده ترین دلیل عدم تحقق بسیاری از اهداف پیش بینی شده در قوانین و آیین نامه های مذکور تلقی شود.

باید توجه داشت که شهرداری ها به عنوان بزرگترین نهاد عمومی غیردولتی، می توانند مسئولیت و نقش عمده ای را در مدیریت محیط زیست شهری ایفا کنند. از دلایل عمده کم توجهی به مسائل محیط زیست شهری در شهرداری ها می توان چنین گفت که:

- تاکنون در اکثر شهرداری های کشور، هیچ گونه ساختار تشکیلاتی و سازمانی تعریف شده ای برای مدیریت محیط زیست وجود نداشته است.
- با توجه به وظایف اجرایی که هم اکنون به عهده شهرداری ها است، توان علمی و کارشناسی لازم و متناسب برای مدیریت زیست محیطی شهر وجود ندارد. این بدان معناست که با توجه به سنجیت امور اجرایی، طیف کارکنانی که در سطح شهرداری ها فعال هستند، بیش از آنکه از جنبه بار علمی و کارشناسی مورد توجه باشند از جنبه توانایی انجام امور جاری مد نظرند.
- با قبول این واقعیت که پرداختن به وظایف جدیدی که در حیطه مدیریت محیط زیست شهری برای شهرداری ها تعریف شده، نیاز به صرف وقت و هزینه های اضافی برای شهرداری ها دارد؛ نمی توان انتظار داشت که انجام این وظایف بدون تامین منابع اعتباری لازم مورد استقبال شهرداری ها که اغلب درگیر رفع مشکلات مالی خود هستند، قرار گیرد. در صورتی که هدف، رسیدن به راهکاری مناسب برای ساماندهی وضع موجود باشد، باید ابتدا به اصلاح ساختارهای فعلی و سپس ایجاد تدریجی ساختارهای جدید اندیشید.

منابع:

- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۱)، بررسی نقش سازمانهای غیر دولتی در توسعه شهری: مشارکت در ارائه خدمات شهری در مدیریت شهری پایدار: بررسی تجارب مشارکتی شهرداریها و شوراهای اسلامی شهرهای ایران: ۱۱-۴۸ تهران، انتشارات سازمان شهرداری های کشور.
- تقوایی، مسعود، آدم پور، الهام (۱۳۸۶) تحلیلی بر وضعیت ساختمانهای اداری به منظور برنامه ریزی و مدیریت بحران شهری، شماره ۳۳-۳۲.
- تقوایی، مسعود، حکیمی، حمیدرضا (۱۳۸۸) بازنگری در نقش و عملکرد فضاهای سبز و باز در مدیریت بحران شهر بروجن، دوره نوزدهم، شماره ۷۵.
- حاتم نژاد، حسین، بابا نژاد، محمد حسین (۱۳۸۵) مدیریت بحران حوادث طبیعی سیل در شهر، مجله علوم جغرافیایی، شماره ۳.
- ربانی، رسول (۱۳۸۱) جامعه شناسی شهری، اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان

است، شهرداری با در اختیار داشتن استانداردهای مصوب آلاینده های هوا در بخش مشاغل مزاحم، بیشترین و مهم ترین وظیفه اجرایی را در سطح شهر دارا است که شامل جلوگیری از ایجاد، اختار به رفع آلودگی، تعطیلی، تخریب و انتقال مشاغل آلاینده هوا می شود.

امروزه برای دستیابی به توسعه پایدار، رفاه اجتماعی و اعتلای کیفیت زندگی، راهی جز ایجاد الفت بین صنعت و شهر وجود ندارد و از دیدگاه توسعه پایدار شهری، به جای تاکید بر جداسازی صنایع از شهرها، بیشتر توصیه می شود که زمینه ها و پیش شرط های لازم برای ایجاد هماهنگی میان محیط شهر (کالبدی - اجتماعی) و صنعت از طریق تکامل تکنولوژی، توسعه تمهیدات کالبدی، گسترش طراحی شهری و ساماندهی فضایی، افزایش آگاهی و نظارت زیست محیطی و تقویت برنامه ریزی و مدیریت شهری فراهم گردد که این امر به نوبه خود مستلزم بازنگری در روش های شهرسازی و پذیرش انعطاف پذیری و پویایی در ضوابط منطقه بندی و مقررات ساماندهی صنایع و مشاغل است. به طور کلی ضرورت و لزوم ساماندهی مشاغل شهری را می توان به شرح زیر برشمرد:

- جلوگیری از آلودگی های زیست محیطی
- رفع مزاحمت مشاغل از زندگی شهری
- دسترسی آسان شهروندان به خدمات مورد نیاز و رهایی از سردرگمی در خرید کالاهای مورد نیاز
- جلوگیری از اتلاف وقت، سوخت، سفرهای زاید درون شهری و استهلاک خودروها

- اعمال استانداردها در ساخت اماکن و واحدهای صنعتی و خدماتی
- مناسب سازی شهر و اصلاح منظر عمومی

با نیم نگاهی به محیط اطراف، متوجه آلودگی های مختلفی از قبیل آلودگی های زیست محیطی، صوتی، بصری و ترافیکی می شویم که این آلودگی ها اغلب نشات گرفته از زندگی شهری و صنعتی است. تلاش برای رفع این مشکلات از یک سو و همچنین نیاز جامعه شهری به این مشاغل از سوی دیگر، متولیان اداره امور شهرهای بزرگ و صنعتی را بر آن می دارد تا ضرورت و لزوم ساماندهی مشاغل شهری را احساس و تدبیر اتخاذ نمایند. رشد و توسعه روزافزون کمی شهرها، اماکن و ابنیه شهری با سرعت فزاینده، اداره امور شهرها را از دست مدیریت سنتی خارج نموده و مدیران برنامه ریز آینده نگر و کار آمد را می طلبد تا در زندگی شهری با ایجاد رفاه و آسایش و امنیت زندگی ایده آل شهروندان را رقم زنند.

همچنین در بخش آلودگی صوتی، یکی از مصادیق ذکر شده در قوانین شهرداری نظارت بر ایجاد سرو صدا از منابع مختلف نظیر کلیه مشاغل، کارگاه ها، کارخانه ها، تعمیرگاه ها، دکان ها و نظایر اینهاست. در این قوانین اجازه تعطیل یا انتقال این منابع (در صورت عدم رفع آلودگی) و نیز جلوگیری از ایجاد آن ها به شهرداری داده شده است.

موضوع دیگری که جای بحث و تامل دارد این است که آیا برخی وظایف مشخص شده در قوانین که صرفا جنبه شهری دارند، نظیر شناسایی منابع آلاینده در سطح شهر، تعیین میزان آلودگی آن و مانند اینها به راستی باید در حیطه مسئولیت نهادهای سیاستگذار باشند؟ پاسخ این سؤال روشن است، چرا که در مرحله اجرا:

- نهادهای دولتی چنین بازوهای اجرایی و امکانات گسترده ای را در حال حاضر در اختیار ندارند.

کمر بند سبز و تاثیر آن در هدایت و کنترل شهرسازی

عکس: آرشیو

مریم براری

کارشناس ارشد گیاهان دارویی

یکی از محورهای فعالیت سازمان پارک ها و فضای سبز شهرداری کلانشهرها، طراحی و اجرای کمر بند سبز (جنگل کاری پیرامون شهر) است که به منظور افزایش سرانه فضای سبز شهری صورت می گیرد. بر اساس یافته ها، می توان گفت کمر بند سبز کلانشهری، یکی از مهم ترین موارد قابل پیگیری برای مدیران و برنامه ریزان شهری و منطقه ای است. در این میان، مقوله هایی مانند مالکیت و حقوق مالکین اراضی واقع در محدوده های خاص حفاظتی پیرامون کلانشهرها مانند حریم یا کمر بند سبز، یکی از چالش برانگیز ترین موضوعات پیش رو است. ممنوعیت توسعه در این محدوده ها همواره با اعتراض مالکین و دیگر افراد ذی نفع و ذی نفوذ در توسعه این اراضی مواجه بوده است.

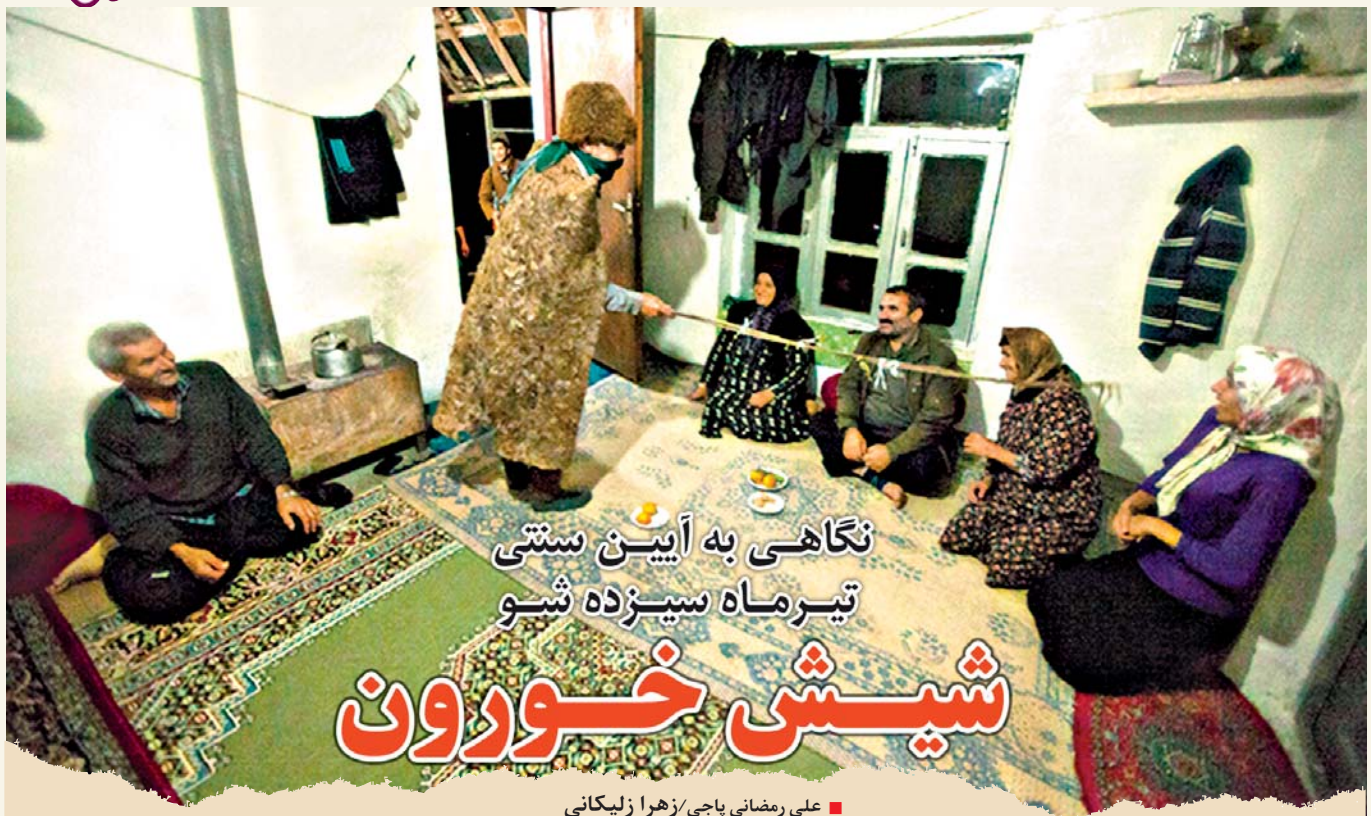
کمر بند سبز پروژه ای است که طبق ادعای کارشناسان، نقش موثر آن در جلوگیری از شن های روان، بادهای موسمی، ایجاد اکوسیستم طبیعی و به ویژه مقابله با پدیده گرد و غبار و حتی کاهش میزان دمای هوادر نواحی جنوبی کشور، محرز بوده و در صورت تحقق می تواند یک راهکار اساسی برای معضلات این روزهای شهرهای آلوده و برگرداندن هوای پاک به ریه ساکنان این شهرها به شمار رود. باین حال این پروژه مهم در بسیاری از شهرها در میان اختلاف نظرها و ناهماهنگی مسئولان اجرایی با تکلیف مانده است.

با توجه به مزایای ایجاد کمر بند سبز و همچنین با در نظر گرفتن افزایش ساخت و ساز و گسترش شهرسازی، افزایش دمای هوا در مقاطعی از سال و زش بادهای شدید و حتی هوای گاه ناسالم، ایجاد کمر بند سبز در اطراف شهر می تواند قدمی در جهت پیشگیری از این تهدیدها باشد. مکان هایی چون حاشیه ریل ها و کمر بندی ها برای اجرای این طرح مناسب است. همچنین با درختکاری در کمر بندی جنوبی می توان گام مهمی در راستای ایجاد کمر بند سبز برداشت. پیوند این فضای سبز به جنگل های سکوتیه، در جنوب شهر ساری، یک مکان تفریحی و گردشگری شهری قابل توجه ایجاد می نماید.

کمر بند سبز، نوار سبزی از درختان و درختچه هاست که به دور شهرها کشیده می شود و دارای کارکرد چند جانبه ای چون حفاظت شهرها در برابر آلودگی، گرد و غبار، تحدید حدود شهرها، خاصیت تفرجگاهی، مقابله با پدیده جزایر حرارتی، افزایش محصولات زراعی و بادشکن و کنترل کننده پراکنده رویی شهری می باشد. در ایران از دهه ۱۳۵۰ مفهوم کمر بند سبز مطرح و طرح هایی برای آن لحاظ شد. با توجه به اهمیت کارکرد کمر بند سبز، هم اکنون در شهرهایی چون تهران، تبریز، مشهد، قم و اهواز این طرح هادر حال انجام و گسترش می باشد.

کمر بند سبز، ارتباط مستقیمی با توسعه تاریخی شهر دارد و به ابزاری جهت کنترل شهر است. امروزه، ایجاد کمر بند سبز بیش تر به منظور ممانعت از رشد بی رویه و به هم خوردن تناسب ساخت مرفولوژی شهرها صورت می گیرد. با توجه به موقتی بودن نقش کمر بند سبز، هرگاه عرض آن حداقل ۵۰ تا ۱۰۰ متر باشد، دوام بیش تری داشته و در آینده دور تر، وارد شهر می شود و می تواند در تعادل اکولوژیک آن به نحو چشم گیری موثر باشد. برای اجرای طرح کمر بند سبز از گونه های سازگار، ماندگار و مناسب با شرایط اقلیمی شهرها استفاده می شود.

نوع پوشش گیاهی یا نوع برگ درختان در جذب مونوکسید کربن بسیار موثر است. تحقیقات زیادی روی گونه های مختلف گیاهی جهت حذف آلاینده ها صورت گرفت. درخت ها و درختچه ها می توانند برخی از آلودگی های شهری را کاهش داده و با ایجاد مقاومت در برابر باد، باعث تقلیل سرعت آن شوند. درختان توت و افاقیا از گونه پهن برگ ها و سرو نقره ای و کاج تهران از گونه سوزنی برگ ها توانایی بیشتری در جذب دی اکسید کربن و درخت چنار توانایی بالایی در جذب سرب دارند. گونه های کاشته شده در طرح کمر بند سبز در مناطق مختلف، عمدتاً شامل گونه های سرو نقره ای، کاج، زبان گنجشک، چنار، افاقیا، نارون، عرعر، سرو شیراز و سنجد می باشد.

نگاهی به آیین سنتی
تیرماه سیزده شو

شیش خوردون

■ علی رضائی پاجی / زهرا زلیکانی

از آن خوانند آرش را کمانگیر

درخت گردویی نشست. مرز ایران و توران مشخص شد و جنگ پایان یافت. از آن سال تاکنون، در شبی که آرش تیر خود را از چله کمان رها کرد، مردم کوهستان های مازندران با برپایی مراسمی که به آن «سیزده تیر ماه شو یا لال شو» می گویند این حماسه را به یاد می آورند. تیر ماه، چهارمین ماه تقویم تبری، برابر با آبان ماه شمسی است. در غروب ۱۲ آبان (که به آن شب سیزده تیر ماه می گویند) سه یا چهار جوان در حالی که صورت خود را پوشانده اند، خانه به خانه به سراغ مردم می روند تا نوید شب سیزده تیر ماه را بدهند. یکی از آنها که او را «لال» می نامند ترکه ای از درخت توت نر به دست می گیرد. درخت توت نر چوبی محکم و در عین حال سبک دارد و در گذشته برای درست کردن تیر از چوب این درخت استفاده می شد و در مازندرانی به این درخت «تیردار» می گویند. این ترکه یادآور تیری است که آرش برای تعیین مرز ایران و توران پرتاب کرد. «لال» به یاد جوانانی که برای سپاه ایران آذوقه جمع می کردند و چهره خود را می پوشاندند و سخن نمی گفتند تا شناسایی نشوند، به هیچ عنوان صحبت نمی کند. او با «شیش» (ترکه) به آرامی ضربه ای به افراد خانه خصوصاً فرد بیمار و همچنین درختی که به بار نمی نشیند و گاوی که شیر نمی دهد می زند زیرا در مازندران این ترکه را نماد برکت می دانند. صاحب خانه ترکه را از لال می گیرد و تا سال بعد که لال دوباره بیاید آن را نگه می دارد. فرد بعدی که به او «لال مار» می گویند همراه لال است. او به تعداد خانواری که لال به نزد آن ها می رود با خود شیش یا ترکه حمل می کند و با خواندن آوازی به زبان مازندرانی نوید آمدن لال را می دهد. فرد سوم نیز «توبه دار» نام دارد. او خوراکی ها و هدایایی را که مردم به لال می دهند در توبه ای جمع آوری و در نهایت آن ها را بین فقرا تقسیم می کند. به این ترتیب آیین این شب به پایان می رسد.

فرهنگ مازندران، مملو از آیین هایی است که با اساطیر کهن این مرز و بوم گره خورده بشناسیمشان و از یادشان نبریم.

که از ساری به مرو انداخت یک تیر
روزها از آغاز جنگ ایران و توران می گذشت. سپاه ایران در تبرستان (مازندران) به محاصره سپاه افراسیاب تورانی در آمده بود. دلاوران ایرانی با تمام توان خویش می جنگیدند اما نتیجه جنگ مشخص نبود. زمین دلمرده بود و آسمان بی وقفه می بارید. وحشت و اضطراب لحظه ای مردم را رها نمی کرد. همه منتظر و نگران نتیجه جنگ بودند. اگر سرنوشت رقم دیگری جز پیروزی سپاه ایران از آستین برآورد چه می شود؟ برای دلاوران در محاصره چه کنیم؟ باید چاره ای اندیشید. گروهی از جوانان به پا خواستند. آن ها در دل شب، کوی به کوی، برزن به برزن، روستا به روستا با توبه ای بر دوش کوهستان های تبرستان را می پیمودند تا برای سپاه ایران آذوقه فراهم آورند. در پناه ظلمت شب، در کوچه های تاریک، بدون آن که مشعلی برافروزند و درحالی که صورت های خود را می پوشاندند تا نگاه نامحرمی آنها را نشناسد، آهسته به خانه ها می رفتند و در سکوت توبه خود را به صاحب خانه می دادند. نیازی به زبان سخن نبود که مردم تبرستان با زبان دل با هم سخن می گفتند و امید همه پیروزی ایران بود. صاحب خانه توبه را از نان، غذا و میوه پر می کرد و با برق نگاهش، اشکی که چشم را تر کرده بود و لبی که به امید پیروزی سپاه ایران به دعا تکان می خورد، توبه پر شده را به جوانان می سپرد و آن ها را بدرقه می کرد. جوانان آذوقه های جمع شده و پیام حمایت مردم تبرستان را به سپاه ایران می رساندند.

چندی بعد خبری دهان به دهان چرخید. جنگ قرار است با تعیین مرز ایران و توران به پایان رسد. آرش، پهلوان ایرانی، باید تیری از چله کمان رها کند و آن تیر هر کجا که نشست آن جا مرز بین دو کشور می شود. آرش جانش را به تیری سپرد که بیم و امید مردم ایران را با خود می برد. تیری که از یکی از کوه های تبرستان رها شد و در کناره های رود جیحون (در تاجیکستان کنونی) بر

اجرای نقاشی دیواری صدرالدین زریچ پور

سیده فاطمه شاگری
کارشناس ارشد نقاشی

نقاشی دیواری؛ رسانه هویت‌ساز شهری

انقلاب به طور خودجوش و مردمی گسترش بسیاری یافته و بعد از آن نیز، تحت تاثیر فضای دوران جنگ و آثار مربوط به آن قرار گرفته است.

در دنیای امروز به نقاشی دیواری باید به عنوان یک هنر چند وجهی و همگانی نگریست که توانسته گرایش‌های دیگر هنر را در خود تجربه کند و از قابلیت‌های دیداری محیط استفاده نماید. در واقع این گونه از نقاشی، ضمن آراستن منظر عمومی شهری، خلا موجود میان عناصر دیداری در طبیعت و سازه‌های بشر را تا حدودی پر می‌کند و باعث ایجاد تعامل میان شهروندان و محیط اطراف آن‌ها می‌شود. لازم به ذکر است که در این گونه از هنر، ارتباط بی‌واسطه مخاطب و اثر هنری بسیار مهم است. در نتیجه نمی‌توان نقاشی دیواری را یک هنر رسانه‌ای کاملاً مستقل به شمار آورد؛ بلکه می‌توان نقاشی دیواری را به عنوان یک رسانه هویت‌ساز و هویت‌بخش در نظر گرفت. از این رولزوم اهمیت به اجرای قواعد حاکم بر این هنر شهری، امری مهم محسوب می‌شود.

با این وجود، متأسفانه امروزه تعریف نقاشی دیواری و غیر دیواری مشخص نیست و آنچه این روزها به عنوان نقاشی دیواری شناخته می‌شود عبارت است از دیوارنگاری با رنگ و قلمو بر روی سطوح وسیع سیمانی و آجری. مجریان امر نیز بدون کارشناسی دقیق و حرفه‌ای، هر اثر بزرگ اندازه با هر موضوعی

شهر بدون رنگ، شهری خاکستری و بی روح است که نمی‌تواند ساکنان خود را به حرکت و پویایی وادار کند. به همین دلیل است که امروزه، رنگ و جلوه‌های بصری، نقاشی دیواری، آلودگی بصری، نمای شهری و مسائل مربوط به آن به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مدیران شهر تبدیل شده است. در چند سال اخیر، مسولان شهری، با درک اهمیت منظر و هنر شهری و در جهت ایجاد زیبایی بصری و مفهومی، اجرای متعدد نقاشی دیواری را در دستور کار خود قرار داده‌اند. شهر امروز، با نقاشی دیواری زیباست.

در یک تعریف ساده و عام، نقاشی دیواری پدیده‌ای در خدمت زیبایی شهر است و هنری است عمومی که در ارتباط با فضا، معماری و شهروند قرار می‌گیرد. لغت‌نامه فرانسوی روبرت، واژه «نقاشی دیواری» را چنین تعریف کرده است: به هر نوع نقاشی که مستقیم روی دیوار ترسیم شود و یا در جای دیگری کار کرده و سپس روی دیوار نصب شود، نقاشی دیواری گفته می‌شود. تفاوت عمده این‌گونه نقاشی با نقاشی سه پایه ای در آن است که نقاشی دیواری با معماری و فضای اطراف خود ربط و تناسب پیدا می‌کند. بررسی‌های تاریخی در ایران نشان می‌دهد که نقاشی دیواری قدمت زیادی دارد. این هنر شهری، در چند دهه اخیر از رونق بسیاری برخوردار شده است، به نحوی که در دوران

تصاویر متعددی از درختان و حیوانات با ضعف بسیار در اجرا و قواعد و اصول مسلم در نقاشی دیواری مشاهده می‌شود

در این هنر دارد. گاه بسیاری از فضاها و مکان‌هایی که با طرح‌های کاریکاتور و ابعاد بزرگ بر سطح دیوار نقش بسته‌اند برای اجرای نقاشی دیواری تعریف نشده‌اند و بهتر است با رنگی خنثی و طرحی ساده تزئین شوند. باید این نکته را در نظر گرفت که کاریکاتورها، اغلب در اندازه‌های کوچک و مخصوص مجلات و سایت‌های اینترنتی طراحی می‌شوند. برای ارتقا کیفیت نقاشی‌های دیواری سطح شهر، بهتر است از ترسیمات زودبازده خصوصاً در نقاط مهم شهر اجتناب کنیم. به علاوه، هنرمندان و مجریان تایید نقاشی دیواری، به جای ارتباط با پیمانکار باید به صورت مستقیم با سازمان مربوطه در تماس باشند. نکته پایانی و مهم آنکه نقاشی دیواری‌های سطح شهر، باید بعد از بررسی‌های حرفه‌ای بر روی دیوارهای این شهر ترسیم شوند و نمایانگر فرهنگ کهن مردمان ساری و حتی رسوم آیینی ما باشند.

منابع:

اسکندری، ایرج (۱۳۷۷). بررسی و تحلیل نقاشی دیواری از ماقبل تاریخ تا عصر حاضر، ماهنامه تجسمی، س ۱، ش ۳، صص ۶۱-۹۵.
کرامتی، محسن (۱۳۷۰). فرهنگ اصطلاحات هنرهای تجسمی، تهران: چکامه.

که بتوان بر دیوار ترسیم کرد را نقاشی دیواری محسوب می‌کنند. از این رو در سطح شهر اغلب با تصاویر آزار دهنده‌ای مواجه هستیم که بدون در نظر گرفتن دقیق محل جانمایی بر روی دیوار، شرایط منطقه مورد نظر برای اجرای اثر و فرهنگ بومی تاثیرگذار، صرفاً بر روی دیوار نقش بسته‌اند. به نظر می‌رسد که در این امر، افراد حرفه‌ای و متخصص به کار گرفته نمی‌شوند و در نتیجه مخاطب در اکثر نقاط شهر با تصاویر فانتزی، کاریکاتور و کپی‌هایی از نمونه‌های موجود در اینترنت مواجه می‌شود. حتی گاهی بدون در نظر گرفتن اینکه در استان مازندران و خاصه در شهر ساری، طبیعت سرسبز بسیار نزدیک است، تصاویر متعددی از درختان و حیوانات با ضعف بسیار در اجرا و قواعد و اصول مسلم در نقاشی دیواری مشاهده می‌شود. ذکر این نکته خالی از لطف نیست که از منظر نشانه‌شناسی، زمانی که عناصر موجود در یک اثر هنری (نقاشی دیواری) در نزدیکی مخاطب قرار داشته باشند، به گونه‌ای که مدام آن عناصر را در اطراف خود ببینند، او بی‌اعتنا و بی‌توجه از کنار آن رد می‌شود، بدون آنکه تاثیری از آن بگیرد و یا به آن توجه کند. در نقاشی دیواری علاوه بر تاثیری که اثر هنری از منظر زیبایی‌شناسی بر محیط اطراف خود می‌گذارد، از جنبه‌های روان درمانی نیز مخاطب و محیط اطرافش را متأثر می‌کند. از این رو، موضوع و محتوا نقش تعیین کننده‌ای

کسب و پیشه در شهر

بر گرفته از مجموعه کتاب ساری پژوهی/ جلد ۳۶ - مشاغل سنتی و کهن بازار ساری

سید محمد موسوی
کارشناس ارشد تاریخ ایران

ساری، به عنوان مرکز سیاسی، از دیرباز محل اسکان خاندان‌های حکومتگر و همچنین محل تجارت و بازرگانی تبرستان (مازندران) بوده است. این شهر به دلیل دسترسی به دریا و نیز مرکزیت اداری سیاسی یکی از مراکز مهم تجارت استان مازندران با دیگر نقاط ایران و حتی کشورهای پیرامونی دریای مازندران بوده و از این ناحیه، کالاها و تولیدات صنعتی و غیرصنعتی فراوانی به دیگر نقاط ایران و جهان صادر می‌شده است. با توجه به این موقعیت راهبردی، نقش بازار ساری در شکل‌گیری، جهت‌بخشی و رونق این مناسبات تجاری، چشمگیر و غیرقابل انکار است. همچون دیگر شهرهای اسلامی، بازار ساری نیز در دل شهر جای داشته و قلب تپنده حیات اقتصادی آن به شمار می‌رفته است. بازار به عنوان یکی از اساسی‌ترین عناصر تشکیل دهنده ساختارهای شهری در طول رشد و توسعه شهرها در ایران گسترش و رشد پیدا کرده و کارکردهای متفاوت یافته است. مشاغل و پیشه‌های مختلف و متنوعی در طول حیات بازار ساری در آن فعالیت داشته‌اند. با آگاهی در باره این پیشه‌ها، گوشه‌هایی از شیوه فعالیت مشاغل قدیمی و ابزار مورد استفاده ایشان برای ما روشن می‌شود. از این مشاغل، بسیاری با عوض شدن ذائقه مردم، پیشرفت تکنولوژی و حوادث اجتماعی منسوخ شده یا تغییر ماهیت داده‌اند و تعدادی از این مشاغل با توجه به نیاز دائمی مردم بدیشان همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهند. پنبه زنی یکی از شغل‌هایی است که با توجه به نیاز مردم همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهد اما با ورود دستگاه‌های پنبه زنی، شکل سنتی آن تقریباً از بین رفته است.

■ پنبه زنی

عمل بیرون کردن پنبه از پنبه دانه. محلوج کردن پنبه. حلیج کردن پنبه. حلاجت. تندیف. ندف. پنبه زن: کسی که پنبه را با کمان می‌زند تا از هم باز شوند. پنبه بز. پنبه وز. بهینه. بهین. حلاج. نداف. در گذشته، یکی از محصولات مهم تولیدی کشاورزان روستاهای اطراف ساری پنبه بود. به همین دلیل، چندین مغازه برای خرید و بسته‌بندی پنبه در ساری وجود داشت. علاوه بر آن دو کارگاه پنبه پاک کنی یکی در کوچه بهرام اتر و دیگری در نزدیکی دروازه بابل (سه راه ام ام) در ساری فعال بودند. پنبه زنان دوره گردی هم بودند که با کمان حلاجی درمیادین اصلی شهر منتظر مشتری می‌شدند. کار این افراد در ماه‌های منتهی به نوروز رونق بیشتری می‌یافت.

عکس: منصور معصومی سنگتراشانی

کاروانسرای بهرام اثر / عکس: ابراهیم رفیعی پرکوهی

یلدا در کوچه های فقر

زهرا زلیکانی

جمعیت امداد دانشجویی - مردمی امام علی (ع) نهادی مستقل و غیر سیاسی است که در سال ۱۳۷۸ در تهران با هدف کاهش معضلات و آسیب های اجتماعی تاسیس شد. اعضای این جمعیت به فعالیت های داوطلبانه امدادی و اجتماعی، برای کمک به کودکان و زنان نیازمند جامعه می پردازند. از مهم ترین زمینه های کاری جمعیت، توجه خاص به آموزش و تحصیل، ورزش و فرهنگ و هنر در میان کودکان خانواده های محروم به ویژه کودکان کار و کودکان بی سرپرست و بد سرپرست و همچنین مشکلات زنان و دختران آسیب دیده است. این سازمان مردم نهاد در سال ۱۳۸۹ موفق به کسب مقام مشورتی در شورای اقتصادی - اجتماعی سازمان ملل متحد ECOSOC گردید. جمعیت علاوه بر تهران، در ۱۹ شهر، دفتر رسمی و فعالیت گسترده دارد.

بخشیدن هویتی تازه به کودکان. کودکی که با افتخار در مقابل جمعیت می ایستد و جام قهرمانی را که در نتیجه تمرین و تلاش به دست آورده، به بالای سر می برد، دیگر کودکی محروم و قابل ترحم نیست، عضو تیمی است که قهرمان شده و این هویت قابل افتخار و احترام است. احساس می کردم لبخندها و شادی های آن ها، فریاد فروخته ای است که می گوید: نگاه جامعه به آن ها باید تغییر کند. او کودکی نیست که هر روز در خیابان التماس کند، تا چیزی از او بخریم و ما بی اعتنا و گاه با نفرت و عصبانیت از کنارش بگذریم یا گاهی انسانیت مان گل کند و با ترحم به او نگاه کنیم؛ او عضو تیم قهرمان است. در پایان جشن، من مسئول رساندن یکی از بچه ها به خانه اش شدم. در طول مسیر، پسرک از من پرسید: خاله شما بری خونه هم، شب یلدا داری؟ آره، ما خونه میوه می خوریم و فال حافظ می گیریم. دوباره پرسید: خاله تا حالا فال حافظ بد اومده؟ یه بار فال حافظ من بد در اومد. به او نگاه کردم و در دل آرزو کردم فال حافظ هیچ کودکی بد نباشد. هنگامی که من و پسرک، کوچه های تنگ و تاریک فقر را می پیمودیم تا به خانه شان برسیم، به بلندترین شب سال فکر می کردم و ظلمت کوچه های فقر، به کودکانی که دانه های دلشان پیداست، به وجدان های خفته، چشم های بسته و گوش های گرفته مان که باعث می شود از کنار کودکانی که در جهنم زندگی خود دست و پای دائم می زند، بگذریم و این کلام مولا علی (ع) در ذهنم تکرار می شد که فرمودند: « همه ما در برابر اجتماع خود مسئولیم. »

« یلدا در کوچه های فقر » طرحی است که، در طی هشت سال گذشته، توسط جمعیت امام علی (ع) در مناطق محروم و معضل خیز کشور برگزار می شود، تا کودکان این مناطق را در شب یلدا دور هم جمع کند و به این بهانه، لبخند شادمانی را برای ساعاتی بر لب آن ها بیاورد و همچنین بر حقوق از دست رفته شان تاکید کند. حقوقی که می گوید کودکان محلات محروم همچون همه کودکان حق دارند شاد باشند، بازی کنند، درس بخوانند و همه ما شهروندان و مسئولان، در برابر این کودکان مسئولیم؛ مسئولیتی که اگر به حال خود رها شود، تاوان سنگینی از جامعه خواهد گرفت، تاوانی همچون اعتیاد، بزهکاری، خشونت، فحشا و....

امسال هم، همزمان با سایر نمایندگی های جمعیت، جشن شب یلدا در ساری برای کودکان محروم و حاشیه نشین برگزار شد. این جشن بهانه ای بود برای آن که ساعاتی در کنار این کودکان بنشینم، همراه آن ها بخندم و به یاد بیاورم، هیچ کدامان در انتخاب خانواده و شرایط زندگیمان نقشی نداشتیم. این که او کودکی است که مجبور است برای تامین معاش کار کند و من کودکی راحتی را پشت سر گذاشته ام، انتخاب هیچ کدامان نبوده است. در جشن شب یلدا، کودکان سرود خواندند، سه نفر از آن ها موسیقی نواختند، از پسران تیم فوتبال پرشین ساری^۱ که در لیگ پرشین امسال، مقام اول را کسب کردند، تقدیر شد و تیم والیبال دختران، مورد تشویق قرار گرفت. عضویت در تیم فوتبال، والیبال، گروه تئاتر و سرود، گامی است برای

۱- پرشین، باشگاهی فرهنگی - ورزشی متعلق به جمعیت امام علی (ع) است. دارای چندین تیم متشکل از کودکان ساکن در محلات حاشیه ای کشور است

مسابقه طراحی کیسه پارچه‌ای

یک پلاستیک صدها سال در طبیعت می‌ماند، تجزیه نمی‌شود و ترکیبات سمی خود را به مرور در خاک و آب‌های زیر زمینی منتشر می‌سازد. در قرن حاضر یکی از ملاک‌های مهم پیشرفت و فرهنگ یک کشور رفتار مردم آن در حفظ محیط زیست است. در بسیاری از کشورها مردم به دنبال کم کردن و یا حذف استفاده از پلاستیک در زندگی روزانه خود هستند.

یکی از این اقدامات استفاده از کیسه‌های پارچه‌ای خرید به جای کیسه‌های پلاستیکی است. در این راستا فصلنامه شهر پویا بنا دارد، مسابقه‌ای برای طراحی کیسه‌های پارچه‌ای برگزار نماید.

از کلیه علاقمندان دعوت می‌شود که طرح‌های پیشنهادی خود را برای ما ارسال نمایند. معیارهای ارزیابی طرح‌ها:

- (۱) کیفیت مواد مورد استفاده
- (۲) سهولت کاربرد (کیفیت دسته کیسه، اندازه و)
- (۳) طرح ظاهری کیسه

مهلت ارسال طرح: تا ۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۶

طرح‌های برتر برای تولید از طرف شهرداری
مورد حمایت قرار می‌گیرند.

آدرس: ساری، بلوار آزادی،
میدان شهید قاسمی،
عمارت مرکزی شهرداری ساری،
اداره طرح و برنامه

که ما زندران شهنشهر مایا دباد...